

Russische Anti Access / Area Denial in het Oostzeegebied

**Operatie *Calendar*
Westerschelde
1944-1945**

**Boeke over
Europese strategische
autonomie**

**Hr. Ms. L-9609
van Biak
naar Cristobal**

Inhoud

COLUMNS

- 3 **VOORZITTER KVMO**
- 11 **JONATHAN HOLSLAG**
- 17 **SERGEI BOEKE**
- 20 **THEO BRINKEL**
- 30 **BEREND
VAN DE KRAATS**

ACTUEEL / KENNIS

- 4 **RUSSISCHE A2/AD-DREIGING**
Onno van der Leij
- 12 **OPERATIE CALENDAR 1944-1945**
Anselm van der Peet
- 21 **L 9609: EEN HACHELIJKE ZEEREIS**
Redactie

MENSEN / ACTIVITEITEN

- 18 **IN BEELD**
Werkgroep Jongeren
KVMO
- 31 **KVMO ZAKEN**
In Memoriam
Afdelingsactiviteiten

VASTE RUBRIEKEN

- 16 **REACTIES**
- 27 **CARTOON**
- 28 **SIGNALEMENTEN**

**Marineblad is een uitgave van
de Koninklijke Vereniging
van Marineofficieren**

ISSN: 0025-3340

Hoofdredactie:
KLTZ R.O.P. Pulles EMSD
C.B. Naafs

Eindredactie
C.B. Naafs

Artikelencommissie
KLTZ Y.A. van Beusekom, drs. A.A. Bon,
LTZ1 (TD) ing. J.M.T. Bongartz, KLTZ (LD)
mr.dr. M.D. Fink, KLTZ (TD) F.G. Marx MSC.
EMSD, LTZ1 (TD) dr. ir. W.L. van Norden,
dr. A.J. van der Peet, LTZ1 dr. R.M. de Ruiter,
KOLMARN R.A.J. de Wit

Medewerkers:
mw. drs. Z. Borgeld-Guman, mr. S. Boeke,
prof. dr. T.B.F.M. Brinkel, dr. J. Holslag,
LTZ1 B. van de Kraats, KLTZ (TD) H. Boomstra
(cartoon)

Adres redactie
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
Tel. 070-383 95 04
marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl

Vormgeving
Frank de Wit
Tel. 038-455 17 54

Drukwerk
Wilco Art Books
Vanadiumweg 8
3812 PZ Amersfoort

Advertenties
070-383 95 04

Abonnementen
Voor leden van de KVMO is het Marineblad gratis. Informatie over het lidmaatschap van de KVMO staat op: www.kvmo.nl onder 'FAQ'.
Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50 (buitenland) per jaar.

Copyright Marineblad
Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Artikelen in het Marineblad vertolken niet noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren of van de redactie. De inhoud van artikelen blijft geheel voor verantwoording van de auteur(s). Richtlijnen voor het schrijven en aanleveren van artikelen zijn in te zien op www.kvmo.nl onder 'Marineblad'.

Adreswijziging
Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan:
Secretariaat KVMO
Antwoordnummer 93244
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of info@kvmo.nl

Foto cover:
Bastion-P raketinstallatie vuurt P-800 Oniks anti-ship raketten af (YouTube, Ministry of Defence of the Russian Federation)

De KVMO maakt deel uit van de

Column

Het maken van keuzes is een belangrijk onderdeel van het bestaan van een marineofficier. Bakboord- of stuurboord uit? Wel vuren of niet vuren? Bevoorrading nu uit Nederland laten invliegen of niet? De grote uitslaande brand bestrijden of toch maar eerst dat lek stoppen? Genoeg kleine en grote keuzes die ons worden voorgelegd. Vaak gebeurt dat onder stressvolle omstandigheden, onder grote druk en vaak bij gebrek aan cruciale informatie. Op basis van onze training, de omstandigheden en het onderbuikgevoel nemen we een besluit en zijn we daarna verantwoordelijk voor de gevolgen daarvan. Achteraf gezien zullen er altijd zaken zijn die anders of beter hadden gekund. Vaak is er dan ook meer informatie beschikbaar en zijn de omstandigheden waaronder het besluit geëvalueerd kan worden een stuk vriendelijker dan op het moment dat het besluit genomen moest worden. En alleen dan zal blijken dat je een goed of misschien wel een slecht besluit hebt genomen.

Besluiten over beleidszaken -of zoals nu voorliggen, arbeidsvoorwaarden- hoeven meestal niet onder grote tijdsdruk genomen te worden. Daarnaast is over het algemeen alle, of in ieder geval heel veel informatie beschikbaar die kan worden meegenomen in het besluit. Zo ligt op dit moment de uitkomst van de arbeidsvoorwaardenonderhandeling over een overeenkomst voor 2021 voor. Ik zeg bewust de uitkomst, want een resultaat of een onderhandelaarsakkoord ligt er niet. Het geld dat beschikbaar was om tot een resultaat voor 2021 te komen is gewoon veel te weinig. Met het wél beschikbare geld moeten, naast een loonsverbetering, ook veranderingen in het stelsel van woon-werkverkeer gefinancierd worden en moeten de schadelijke effecten van de stijgende inflatie worden gecompenseerd. Daarvoor is er dus ruimschoots onvoldoende geld aanwezig. Geld dat het kabinet beschikbaar stelt aan alle overheidssectoren noemt men de referentieruimte. Alle sectoren krijgen evenveel ruimte om arbeidsvoorwaardelijke afspraken te maken. Soms lijkt het of er grote verschillen zitten tussen de sectoren, omdat de ene sector een hoger stijgingspercentage kent dan de andere sector. Als je goed naar de cijfers kijkt, dan blijken die verschillen toch veel kleiner te zijn dan in eerste instantie gedacht. Vaak verhoudt zich dit tot een verdeling tussen structureel en incidenteel geld, de ingangsdatum van een akkoord, of de looptijd daarvan, en hoe het *geframed* wordt. Maar ook dat laatste, de *framing*, is erg belangrijk. Mensen nemen in het wegen van zaken ook mee hoe die zaken gepresenteerd worden.

De komende weken kunt u ook een belangrijke keuze maken. U kunt aangeven of u wilt accepteren wat er nu op tafel ligt, of niet. En ja, dan heb ik het over dat te lage budget dat beschikbaar is gesteld voor de arbeidsvoorwaarden. Zorg ervoor dat u voldoende geïnformeerd bent door het lezen van de diverse web-berichten, van de diverse periodieken en het bezoeken van informatiebijeenkomsten. En natuurlijk ook door het stellen van vragen, want het is belangrijk dat u aangeeft wanneer en waarover u informatie mist. Vervolgens kunt u uw keuze maken; daar krijgt u nog nader bericht over. En ook hier zal achteraf blijken of het de goede keuze is die u, maar ook wij allen gezamenlijk gemaakt hebben.

Waarvan ik in ieder geval hoop dat u het achteraf een goede keuze vond, is het lezen van het voor u liggende Marineblad. Wederom een diversiteit aan artikelen en columns waarin keuzes worden gemaakt op basis van de informatie die ons gepresenteerd wordt. Ik vertrouw erop dat u de juiste keuze heeft gemaakt en wens u veel leesplezier.

@Voorzitter_KVMO

Ondoordringbare ring of kwetsbare zeepbel?

De Russische A2/AD-dreiging in de Oostzee

A2/AD: een genetwerkt krijgskundig concept dat een afschrikkende functie heeft, vanuit een *whole of government approach* is ontwikkeld en erop gericht is om de (superieure) tegenstander de toegang tot of op een bepaald gebied te ontfeggen, of de tegenstander verhindert om in dat gebied vrijelijk te opereren.⁴

De recente gebeurtenissen in de Zwarte Zee rondom HMS Defender en Zr.Ms. Evertsen tonen maar weer eens de Russische assertiviteit om binnen de dreiging van een *Anti-Access/Area Denial* (A2/AD)-bubbel middelen in te zetten ter beïnvloeding van het informatiedomein.¹ Voor Defensie en de Koninklijke Marine in het bijzonder is het noodzakelijk om de Russische ontwikkelingen op het gebied van A2/AD nauwlettend te volgen en te proberen daar passende antwoorden voor te vinden.²

In het maritieme domein kunnen we dit systeem opvatten als een vorm van *sea denial*: pogingen om een tegenstander het gebruik van een zeegebied te ontfeggen zonder noodzakelijkerwijs zelf in staat te zijn om dat gebied te beheersen.³

Dit artikel schetst het Russische perspectief van het concept A2/AD aan de hand van haar diplomatieke betrekkingen, strategische cultuur en beschikbare militaire en economische middelen. Het stelt daarbij de vraag in hoeverre het huidige A2/AD-systeem een reële dreiging vormt als *area denial weapon* in het Oostzeegebied.

Anti-Access/Area Denial (A2/AD)

A2/AD bestaat uit een gelaagde schil van meerdere land-, lucht- en scheepsgebonden wapensystemen geconcentreerd in een specifieke richting of regio, zoals in Kaliningrad of op de Krim. Bovendien hebben deze systemen een groot bereik. Dergelijke middelen betreffen onder meer geleidewapens, kustverdedigings-, grondgebonden luchtverdedigings- en elektronische oorlogvoering (EOV-) systemen.

Wanneer het een betwisting van maritieme dominantie of een belemmering van vrijheden in een bepaald zeegebied betreft ontstaat er ook een politiek-strategisch vraagstuk.⁵ Staten of internationale organisaties kunnen in hun (geopolitieke) besluitvorming alle machtsmiddelen aanwenden om de A2/AD vorm te geven of deze juist bij de tegen-

stander te bestrijden. Op strategisch niveau vraagt dit om een geïntegreerde benadering⁶: een *whole of government approach*. Het begrip DIME (de machtsmiddelen diplomatie, informatie, militair en economie) biedt hierbij houvast. Een land als Rusland -een gecentraliseerd, autocratische regime- heeft meestal voordeel ten opzichte van liberale democratieën om de DIME-machtsmiddelen op korte termijn te synchroniseren.⁷ Het grootste voordeel van de Russen ten opzichte van de NAVO is de snelle besluitvorming tot militaire inzet en het creëren van een plaatselijk militair overwicht. Hiermee verschaft A2/AD het Kremlin de mogelijkheid met relatief beperkte middelen een operatiegebied snel te vergrendelen en toegang te ontfangen.

Het RAND Corporation-rapport *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank* (2016) gaf in militair-academische kringen aanleiding tot een debat over de Russische A2/AD, als zijnde het nieuwe *Wunderwaffen*. Uit dit rapport bleek namelijk dat voor de verdediging van de Baltische Staten tegen een Russische invasie enorme versterkingen nodig waren, om een *fait accompli* en 'nieuw normaal' aan Russische zijde te voorkomen.⁸ De toename van (semi-)wetenschappelijke bijdragen over Russische A2/AD zorgde voor een ware dreigingsinflatie, waarbij

enorme ondoordringbare cirkels werden afgebeeld. Dit rees de vraag of de NAVO wel in staat zou om de (politieke) risico's te aanvaarden om de kwetsbare lidstaten te beschermen. De A2/AD kan in een conflict de *Freedom of Navigation* voor NAVO-eenheden ernstig verhinderen, waardoor het lastig wordt om versterkingen in het conflictgebied te ontplooiën.

'De Russische assertiviteit noopt tot blijvende oplettendheid en passende reacties'

Het *Totalförsvarets forskningsinstitut* (FOI), een gerenomeerd onderzoeksinstituut van het Zweedse ministerie van Defensie, bracht in 2019 en 2020 publicaties uit over de

Russische A2/AD dreiging in het Oostzeegebied. Onder de noemers '*Bursting the bubble*'⁹ en '*Beyond bursting the bubble*'¹⁰ gaven experts hun visie op de effectiviteit van het systeem in de Baltische regio. Het FOI was kritisch tegenover auteurs die alarm sloegen over ondoordringbare bubbels. Ze stelden dat het effectieve bereik van de Russische raketsystemen korter is dan aangenomen, dat bewegende doelen lastig zijn om met de bestaande middelen aan te vallen en dat de effectiviteit van mitigerende maatregelen wordt onderschat. De A2/AD-bubbels vormen daarentegen nog steeds een serieuze bedreiging, maar zouden naar mening van de FOI momenteel waarschijnlijk doordringbaarder en kleiner zijn dan eerder

President Poetin inspecteert Russische matrozen aan boord van de kruiser Maarschalk Ustinov tijdens oefeningen tussen de Baltische- en Zwarte Zeevloot, 2020 (kremlin.ru)

aangenomen. De Zweedse auteurs claimen dat de Russen op dit moment een goed werkend sensorennetwerk voor een geïntegreerde vuurleidingcapaciteit¹⁷ missen om het effectieve bereik van de bubbels te vergroten. De FOI-publicaties gaven een duidelijke leidraad aan het debat over deze specifieke A2/AD-dreiging en bood experts de gelegenheid tot discussie. De Russische assertiviteit noopt tot blijvende oplettendheid en passende reacties. Recente ontwikkelingen rond de proliferatie van hypersonische raketten¹², ontwikkelingen in het onderwaterdomein en de Russische politiek (Navalny, Belarus integratie) bevestigen dat.

Diplomatieke dwang

Vanuit zijn cultuur schuwt het Kremlin niet een *zero-sum* benadering te hanteren.¹³ Rusland ontleent zijn identiteit als grootmacht voornamelijk aan zijn sterke krijgsmacht (inclusief het nucleair arsenaal), zijn positie op de energiemarkt en de permanente vertegenwoordiging in de VN-Veiligheidsraad. Het veiligheidsbeleid lijkt, naast de instandhouding van het regime van Poetin, gebaseerd op het revanchistische en nostalgische verlangen om de orthodox-christelijke en Russischtalige wereld tussen Brest en Vladivostok en van Odessa tot Kamtsjatka te rehabiliteren en Moskou weer als centrum van de *Roesski Mir* te laten floreren.¹⁴

De plaatsing van A2/AD-systemen in voor Moskou strategisch relevante gebieden past in deze context. Hoewel de grens van het NAVO-gebied in de afgelopen decennia naar het Oosten schoof, is de dreiging van een Westerse militaire inval vergezocht.¹⁵ Rusland voelt zich daarbij in toenemende mate gemarginaliseerd tussen China en het herenigde Westen.¹⁶ Het regime heeft er alle belang bij om de cohesie binnen de EU en NAVO te frustreren en doet er op diplomatiek vlak alles aan om dat te bewerkstelligen.¹⁷ Het is alleen de vraag welke kant het 'laat-Poetinsisme' op gaat in het post-COVID19 tijdperk richting de verkiezingen van 2024 en of het de Kremlinbewoner lukt nog tot 2036 aan de macht te blijven.

Informatie speelt binnen het Russische staatsstelsel een belangrijke rol om het regime in stand te houden en de veiligheidsbelangen te waarborgen. A2/AD begint al bij het sorteren van cognitieve en virtuele effecten in cyberspace. In het Russische discours zijn de invasies in Irak (2003), de Oranjerevolutie in Oekraïne (2004) en de interventie in Libië (2011) voorbodes geweest van Westers beleid om Rusland te destabiliseren, om de eigen dominantie te vergroten en om een interne machtswisseling in de vorm van een 'kleurenrevolutie' te forceren.¹⁸ Hun laatste militaire doctrine (2014) spreekt specifiek over het gevaar van "informatie gerelateerde activiteiten jegens de bevolking met als doel om de historische, spirituele en patriottistische tradities ter verdediging van het Vaderland te ondermijnen".¹⁹ Moskou heeft er in het verleden geen geheim van gemaakt dat het de Kaliningrad-exclave zal verdedigen met *Iskander*-raket-

ten zodra in Polen *ballistic missile systems* worden geïnstalleerd. Dit past bij de gezamenlijke aanpak dat A2/AD en het middel informatie op geraffineerde wijze in *heavy metal* diplomatie worden gebruikt.²⁰ Voor Moskou valt dit onder het bredere concept van informatie-operaties binnen hybride conflictvoering²¹: door succesvol de publieke opinie en solidariteit in de Westerse landen op een negatieve wijze te beïnvloeden kan Rusland kansen benutten voor eigen gewin. Rusland schuwt niet om op grote schaal 'actieve maatregelen' zoals desinformatie, propaganda en bedrog in te zetten. Daarbij speelt *maskirovka* (misleiding) een belangrijke rol. Afschrikking is uiteindelijk een kwestie van perceptie.²² Het Kremlin aarzelt niet om te propaganderen met nieuwe technologie of te dreigen met geweld, ook al druist het in tegen het internationaal recht. Het verzekert Poetin van voldoende invloed op het mondiale schaakbord waarbij hij A2/AD kan gebruiken als intimidatiemiddel (*ustrashenie*).²³

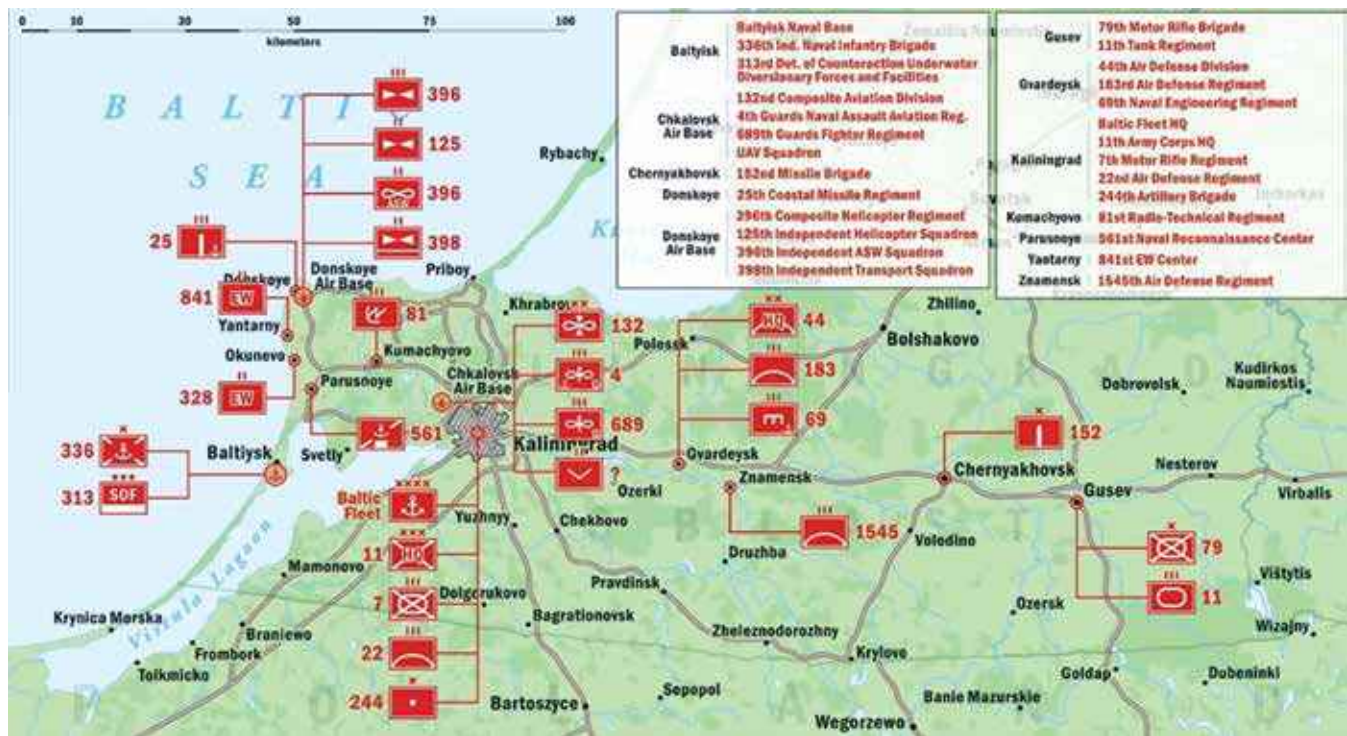
Strategische cultuur

In het Russische discours komen een aantal constanten naar voren die haaks staan op de Westerse strategische cultuur. Ten eerste beschouwt Rusland zichzelf als een grootmacht en wil het graag ook zo worden behandeld. Het meent door het Westen te worden gekleineerd. Ten tweede stimuleert het autoritaire regime een permanent gevoel van onveiligheid in het land. Ten slotte richt de Russische strategische cultuur zich op actieve betrokkenheid bij conflicten buiten zijn landsgrenzen en schroomt ze niet om de (para)militairen daarvoor in te zetten.²⁴

De strategie van 'actieve defensie' moet daarom primair gericht zijn op het op een geraffineerde wijze benutten van de meningsverschillen en trage besluitvorming aan Westerse zijde.²⁵ De militaire doctrine richt zich op een geïntegreerde defensie die de vijand als systeem bedreigt. Het is voor Moskou zaak de aanvaller in het begin van een conflict af te leiden en af te straffen, om vervolgens met geïntegreerde slagkracht de kritieke infrastructuur en de militaire middelen van de tegenstander uit te schakelen.²⁶ Strategische afschrikking (*strategicheskoe sderzhivanie*) is voor Rusland een natuurlijk iets en heeft een bredere betekenis dan wat het Westen onder afschrikking verstaat. Russisch strategisch denken handelt vanuit een natuurlijk instinct van verdediging en is tegenwoordig doordrenkt van asymmetrische maatregelen²⁷ (*asimmetrichnija meri*), nieuwe generatie oorlogsvoering (*wonja novogo pokolenija*) en *network-centric warfare* (*setecentricheskaya wojna*).^{28,29}

'Rusland beschouwt zichzelf als een grootmacht en wil graag zo worden behandeld. Het meent door het westen te worden gekleineerd'

De basis voor de nieuwe generatie oorlogvoering en de moderne A2/AD ligt in GENMAJ b.d. Vladimir Sliptjenko's³⁰ theorie (1999) over de 6^e generatie van oorlogvoering. In zijn theorie is de laatste informatie- en communicatietechnologie samen met langeafstandsprecisiewapens cruciaal voor het hedendaagse slagveld. GENMAJ b.d. Alexander Vladimirov³¹ borduurde hierop voort: hij voegde ideeën toe over niet-letale wapens en nieuwe wapens die zijn gebaseerd op nano- en

Russische strijdkrachten in de exclave Kaliningrad (Kofman, Russian Military Analysis, 2021)

genetische techniek (2013). Hij beweerde dat, naast de inzet van niet-militaire middelen, precisiewapens een doorslaggevend effect in het begin van een gewapend conflict blijven behouden, omdat ze vanwege het hoge kinetische effect snel politieke en militair-strategische doelen kunnen uitschakelen.³² Vanzelfsprekend heeft Rusland een geschiedenis op het gebied van langeafstandswapens. De toevoeging van moderne asymmetrische A2/AD-systemen aan de conventionele middelen sterkt Rusland in het hedendaagse streven naar *sea denial* als een 'ring van staal'.

De vesting Kaliningrad

Begin 21^e eeuw heeft Rusland de Baltische regio strategisch aanzienlijk versterkt. De gemilitariseerde exclave Kaliningrad³³, die tussen Litouwen en Polen ligt, vormt de (ijsvrije) thuishaven voor de Baltische Vloot en wordt gezien als Ruslands meest geavanceerde A2/AD-bubbel. Sint-Petersburg, de thuisbasis van Poetin en zijn entourage, is met haar industrie en cultuur van strategisch belang. Naast het feit dat het Westelijke Militaire District hier is gevestigd, vormt het nabije Kronstadt de tweede haven van de Baltische Vloot. Kaliningrad biedt de Russen een aantal voordelen. Aangezien Moskou vreest dat Kaliningrad het eerste doel wordt van een NAVO-aanval, kan de exclave zowel offensief (met raketaanvallen of inname van de *Suwalki Gap*, zie kaart) als defensief (afweren van de tegenstander) worden gebruikt. Verder geven de geringe dieptes, de stroming en het zoutgehalte van de Oostzee goede omstandigheden om zeemijnen te gebruiken.³⁴

Vanwege de vrees voor de gecombineerde vuurkracht van de NAVO probeert de Russische Generale Staf begrijpelijkerwijs zolang mogelijk het voordeel te houden in de conflictzone.³⁵ In het bijzonder vanuit de wetenschap dat de NAVO over capaciteiten beschikt om zich

tegen ballistische raketten te beschermen.³⁶ Maar het Kremlin heeft meer zorgen. Sommige Zweedse bronnen claimen bijvoorbeeld dat Rusland op conventioneel vlak een uitdaging zou hebben aan de verdediging van de Kaliningrad-exclave.³⁷ Bovendien is de Oostzee vanaf de Noordzee uitsluitend via de Deense zeestraten bereikbaar. Vanuit Russisch perspectief zijn de anti-scheepsraketten in de A2/AD-bastions en het arsenaal aan niet-militaire middelen bedoeld om de Westerse marines op afstand te houden en om de verliezen aan eigen zijde zoveel mogelijk te beperken.³⁸ Door A2/AD in een vroeg stadium in te zetten kan Moskou *sea denial* afdwingen. Ze moet dit bewijzen door vastberadenheid te tonen en deze capaciteiten daadwerkelijk gebruiken. In een Baltische Staten-scenario hebben ze met hun tactisch nucleair arsenaal en A2/AD-vermogen een voordeel om het Westen snel tot de onderhandelingstafel te bewegen. Op langere termijn blijft het de vraag of het Kremlin de gestelde doelstellingen gaat behalen, omdat het inzetten van de A2/AD op economisch en diplomatiek vlak Rusland kan benadelen.³⁹

Militaire middelen

Binnen een A2/AD-concept kunnen verschillende systemen elkaar op een gelaagde manier aanvullen en beschermen. De volgende Russische wapensystemen behoren tot de kern van A2/AD in het Oostzeegebied: de S-400 en S-300 luchtverdedigingssystemen, de *Pantsir-S* luchtdoelraketsystemen, de K300P *Bastion-P* (SSC-5 STOOG) en 3K60 *Bal* (SSC-6 SENNIGHT) kustverdedigingssystemen, de *Iskander-M* ballistische raketten in combinatie met *Iskander-K* kruisvluchtwapens, en de veelzijdige *Kalibr*-kruisvluchtwapens aan boord van schepen en onderzeeboten. Gelet op de rekbaarheid van het begrip A2/AD behoort het conventionele potentieel van de Russische vloot in beginsel tot de *sea denial* capaciteiten. Daarnaast moe-

ten we serieus rekening houden met de proliferatie van hypersonische raketten.⁴⁰ De Russische marine claimt dat zij de 3M22 *Tsirkon* hypersonische anti-scheepsraket vanaf oppervlakteschepen heeft beproefd over een afstand van 350 kilometer en een snelheid die boven Mach 8 lag.⁴¹ De Russische investeringen op het gebied van EOVS beginnen de vruchten af te werpen. Door o.a. verbeteringen in de geautomatiseerde C2 kunnen ze de middelen sneller en effectiever inzetten.⁴² Het biedt het Kremlin een waardevolle capaciteit om eigen eenheden te beschermen en tegelijkertijd de C2, cyberstructuur en SEWACO-systemen van de tegenstander te verstoren.

Het blijft onduidelijk hoe capabel de Russische kustverdedigingssystemen zijn tegenover maritieme eenheden. Hiervoor staan techniek en een werkzame *kill-chain*, met name tegen bewegende oppervlakteschepen, centraal. Een A2/AD-systeem is pas effectief als het over voldoende capaciteit beschikt om de raket het effectieve bereik te geven. Zo wordt de *Monolit-B* radar bijvoorbeeld als beperkt ervaren om doelen die zich over de horizon bevinden aan te wijzen. Daarnaast vormt classificatie van het doel een uitdaging, ook al kunnen de Russen beschikken over het *high frequency surface wave Podsolnukh-E* radarsysteem. Hiervoor kan de inzet van andere middelen, zoals drones, uitkomst gaan bieden.⁴³

Olie en gas

Voor het nastreven van *sea denial* is een balans nodig tussen de benodigde capaciteiten en de mate waarin dit financieerbaar blijft. De combinatie van conventionele middelen met hybride mogelijkheden biedt Rusland die uitkomst. Zo kan kritische infrastructuur van de tegenstander, bijvoorbeeld de energievoorziening, gevoelig zijn voor sabotage. Moskou kan dit middel benutten om tegenstanders afhankelijker te maken van Russische olie- en gasexport.⁴⁴ Door te dreigen met sluiting van de gaskraan kan het tevens als pressiemiddel worden gebruikt.⁴⁵ De vraag is daarbij in hoeverre Rusland zichzelf kwetsbaar maakt, omdat de landen in de Baltische regio het belang van energietransitie hebben onderkend en in toenemende mate proberen minder afhankelijk van het Kremlin te worden.⁴⁶

Desalniettemin zal de vraag naar Russische fossiele brandstoffen (met name aardgas) de eerstkomende jaren eerder stijgen dan afnemen. De vraag is welke langetermijngevolgen de wereldwijde klimaatpolitiek en energietransitie hebben voor de Russische olie- en gasindustrie en daarmee voor de overheidsfinanciën om de krijgsmacht in stand te houden.⁴⁷ De ambities in het buitenlands beleid en in de huidige wapenwedloop worden in toenemende mate gehinderd door de Russische economie en door demografische ontwikkelingen.⁴⁸ Daarbij heeft Poetin nog een uitdaging: de impact van Europese regelgeving. Deze regelmacht, gekoppeld aan de toegang tot de interne markt, maakt de EU een machtige speler op het wereldtoneel.⁴⁹

Rusland zal om economische redenen moeilijkheden krijgen om een A2/AD-campagne tegen het Westen in de Oostzee voor een langere periode vol te houden. Zonder beperkte confrontatie en een snelle acceptatie van een 'nieuw normaal', lopen ze het risico op pijnlijke maatregelen. Op de lange termijn kan dit, naast de economische schade, ook politieke gevolgen voor het autocratische regime krijgen.

Conclusie

Ondanks de vermeende Russische operationele tekortkomingen kan het A2/AD-concept ons helpen om de wereldwijde drang naar toegang en bewegingsruimte te begrijpen, waarin precisieaanvallen een steeds belangrijkere rol gaan spelen. Daarom zorgt de toenemende beschikbaarheid van dit soort capabele A2/AD-middelen voor een serieuze bedreiging om onze vloot en mariniers wereldwijd te kunnen inzetten.

Gesteld kan worden dat de Russen op dit moment in de Oostzee waarschijnlijk niet de volledige capaciteit hebben om *anti-access* te realiseren. Anderzijds hebben ze voor de kustregio wel de capaciteit tot *area-denial*, waardoor het voor de NAVO gevaarlijk is zich daar te begeven. We kunnen de Russische A2/AD daarom beter beschouwen als een extreme vorm van verdediging van de eigen territoriale integriteit. Daarbij vormt het een onderdeel van een gelaagd defensief systeem, dat ongetwijfeld in de ko-

Voorbeeld van een Russisch A2/AD-systeem Bastion-P (Kofman, Russian Military Analysis, 2021)

Interactieve weergave van A2/AD-bubbels in de Oostzee (CSIS/CARTO)

mende jaren door technologische ontwikkelingen wordt verbeterd.⁵⁰ Het Westen moet tevens rekening houden met hun gereedheid, de *force ratio*, de bereidheid van het Kremlin om risico's te nemen en de kwetsbaarheden van de tegenstander te benutten.⁵¹ Het is denkbaar dat de Russen, wanneer ze worden aangevallen, niet schromen om extreme maatregelen te treffen door bijvoorbeeld ineens alle middelen in zetten.⁵² Ter afschrikking hebben ze bovendien (tactische) nucleaire middelen achter de hand en staan ze bekend bekwaam te zijn op het gebied van *electronic* en *information warfare*.

KLTZ (LD) drs. O.A.J. (Onno) van der Leij is momenteel als stafofficier werkzaam op de Defensiestaf. Dit artikel is gebaseerd op zijn scriptie ter afronding van de Belgische Hogere Defensievorming aan de Royal Military Academy. Dank aan fregatkapitein SBH Christophe Colonval voor de ondersteuning hierbij.

Noten

- 1 Lisa Dupuy, "provocatie op de Zwarte Zee: het signaal van de Nederlandse marine werd vervalst", *NRC*, 7 juli 2021
- 2 De Russen hanteren zelf het begrip A2/AD niet, maar gebruiken termen als 'strategie van actieve defensie'.
- 3 Geoffrey Till et al, *International Order at Sea*, (Londen, Palgrave MacMillan, 2016)
- 4 Aziz Erdogan, "Russian A2AD Strategy and Its Implications for NATO", *Beyond the Horizon ISSG*, 6 december 2018,
- 5 Katerina Oskarsson, "The Effectiveness of DIMEFIL Instruments of Power", *NATO Allied Command Transformation*, OPEN publications, Volume 1, Number 2, Winter 2017.
- 6 David Shlapak en Michael Johnson, *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank: Wargaming the Defense of the Baltics*, RR-1253-A (Santa Monica, CA: RAND, 2016)
- 7 Robert Dalsjö et al, "Bursting the Bubble. Russian A2/AD in the Baltic Sea Region: capabilities, countermeasures, and implications", FOI-R—4651--SE, Maart 2019

- 10 Beyond Bursting Bubbles: Understanding the Full Spectrum of the Russian A2/AD Threat and Identifying Strategies for Counteraction, ed. Michael Jonsson en Robert Dalsjö, (Stockholm: FOI, juni 2020)
- 11 Zogenaamde *Cooperative Engagement Capability* (CEC) dat essentieel is binnen *network-centric warfare*
- 12 Roger McDermott, "Russia's Northern Fleet Integrates Automated C2 and Hypersonic Strike", *The Jamestown Foundation*, 8 september 2021
- 14 Hubert Smeets, "De nieuwe terughoudendheid van het Kremlin: façade of koerswijziging?", *Raam Op Rusland*, 30 november 2020, <https://www.raamoprusland.nl/dossiers/buitenlandse-politiek/1745-de-nieuwe-terughoudendheid-van-het-kremlin-facade-of-koerswijziging>
- 15 zoals Napoleon en Hitler ondernamen, zie: Dimitri Trenin, "Moscow's New Rules", *Carnegie Moscow Center*, 12 november 2020, <https://carnegie.ru/commentary/83208>
- 16 Pavel K. Baev, "Russia Finds Itself Marginalized Between China and a Reuniting West", *The Jamestown Foundation*, 29 maart 2021, <https://jamestown.org/program/russia-finds-itself-marginalized-between-china-and-a-reuniting-west/>
- 17 Trojaanse paarden vormen daarbij een bedreiging: *fellow travellers* die met Rusland meelopen en populistische, nationaal-conservatieve partijen die het niet al te nauw nemen met de rechtsstaat en de autocratie als lichtend voorbeeld zien. Zie, Frederik Polfliet, "Het geopolitieke ontwaken van Europa", *Apache/inhoud heerst*, 9 april 2021, <https://www.apache.be/2021/04/09/door-trump-xi-en-covid-19-ontwaakte-europa-uit-zijn-geopolitieke-sluimerstand/>
- 18 Ivor Wiltenburg, "The Importance of understanding Russian strategic culture", *Atlantisch Perspectief*, nr.1 2020
- 20 Mark Galeotti, *Russian Political War, moving beyond the hybrid*, (New York, Routledge, 2019)
- 21 Onder hybride conflictvoering wordt verstaan: conflictvoering tussen staten, grotendeels onder het juridisch niveau van gewapend conflict, met geïntegreerd gebruik van civiele en militaire middelen en actoren, met als doel bepaalde strategische doelstellingen te bereiken', zie Rob de Wijk, Frank Bekkers en Tim Sweijs, "Hybride Dreigingen en Hybride Oorlog: Consequenties voor de Koninklijke Landmacht", *HCSS Security*, 2021, <https://hcss.nl/wp-content/uploads/2021/01/Hybride-Dreigingen-en-Hybride-Oorlog-web.pdf>
- 22 Anders Puck Nielsen, "Russia's A2/AD strategy is a myth", *Romeo Squared*, 9 september 2019, <https://romeosquared.eu/2019/09/09/russias-a2-ad-strategy-is-a-myth/>
- 23 Guillaume Lasconjarias en Alessandro Marrone, "How to Respond to Anti-Access/Area Denial (A2/AD)? Towards a NATO Counter-A2/AD Strategy", NDC Conference Report, no.1 februari 2016, <https://www.iai.it/en/publicazioni/how-respond-anti-accessarea-denial-a2ad>
- 28 Dmitry Adamsky, "Deterrence à la Ruse: its Uniqueness, sources and implications" in F. Osinga and T. Sweijs (eds.), *NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies 2020*, *NL ARMS*, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-419-8_9
- 30 Militair theoreticus. Was vice-president van de Russische academie voor militaire wetenschappen.
- 31 Vice-president van *Russia's Collegium of Military Experts*. Hij wordt ook gezien als een autoriteit op het gebied van *maskirovka*
- 32 Peter A. Mattsson, "Russian Military Thinking – a new generation of warfare", *Journal on Baltic Security*, Vol 1, Issue 1, 2015, https://www.researchgate.net/publication/313252767_Russian_Military_Thinking_-_A_New_Generation_of_Warfare
- 36 Michael Kofman, "It's time to think about A2/AD: rethinking the Russian military challenge", *War on the Rocks*, 5 september 2019, <https://warontherocks.com/2019/09/its-time-to-talk-about-a2-ad-rethinking-the-russian-military-challenge/>
- 37 Jyri Raitasalo, "It is time to burst the western A2/AD bubble", *Royal Swedish Academy of War Sciences*, 16 juni 2017, <https://kkvra.se/it-is-time-to-burst-the-western-a2ad-bubble/>
- 38 Jyri Raitasalo, "Russia Does Not Have an A2/AD-strategy!", *Defence and Intelligence Norway*, 24 oktober 2018, <https://www.etterretningen.no/2018/10/24/russia-does-not-have-an-a2-ad-strategy/>
- 39 Anders Puck Nielsen, "Defeating the A2/AD Umbrella – concepts for exploitation of Russia's operational weaknesses", (FOI, juni 2020)
- 42 Roger McDermott, "Russia's Military Boosts Electromagnetic Spectrum Capability", 22 september 2021, <https://jamestown.org/program/russias-military-boosts-electromagnetic-spectrum-capability/>
- 47 Jilles van den Beukel en Lucia van Geuns, "Russia's unsustainable business model: going all in on oil and gas", *Raam op Rusland*, 25 januari 2021, <https://www.raamoprusland.nl/dossiers/economie/1781-russia-s-unsustainable-business-model-going-all-in-on-oil-and-gas>
- 50 Robert Dalsjö et al, "Don't believe the Russian hype", *Foreign Policy*, 7 maart 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/03/07/dont-believe-the-russian-hype-a2-ad-missiles-sweden-kaliningrad-baltic-states-annexation-nato/>
- 51 Robert Dalsjö & Michael Jonsson (2021) More than Decorative, Less than Decisive: Russian A2/AD Capabilities and NATO, *Survival*, 63:5, 169-190

Column

‘Peking wil Taiwan innemen; daar is geen twijfel over’

Dr. Jonathan Holslag is politicoloog en China-kenner. Hij is onder meer docent Internationale Politiek aan de Vrije Universiteit Brussel.

Hoogspanning opnieuw tussen de Chinese Volksrepubliek en Taiwan. Een ongezien aantal Chinese gevechtsvliegtuigen drong de Taiwanese luchtverdedigingszone binnen. ‘De ergste militaire machtsopbouw in veertig jaar’, klinkt het in Taiwan. Dat is wellicht een overdrijving. In de jaren negentig slingerde Peking nog raketten in de zee voor Taiwan. Toch blijft de toestand voor Taiwan zorgwekkend. Peking is vastberaden om het eiland in te lijven en wil de Amerikanen zoveel mogelijk uit de omgeving weg duwen.

Joe Biden is nog steeds uit op goede relaties met Taiwan, maar wil een harde confrontatie vermijden. Dat stelt Peking echter nog steeds niet gerust. Japan, Amerikaanse bondgenoot, stelde onlangs dat Taiwan een ‘extreem belangrijke partner is’. Vele landen, waaronder de VS, mikken op nieuwe handelsakkoorden en ook militair wordt er meer steun aan Taiwan geleverd.

Politiek valt het allemaal uit te leggen. Taiwan is een soevereine democratie en moet na het drieste Chinese optreden in Hong Kong geholpen worden. Geopolitiek ligt het moeilijker. Voor Amerika is Taiwan een eerste stootkussen tegen de Chinese expansie; voor China is Taiwan een Amerikaanse uitvalsbasis. Chinese deskundigen maken vaak de vergelijking met Cuba. Stel je voor dat Peking wapens gaat leveren aan Cuba en oorlogsschepen in de Mexicaanse Golf legt. Amerikanen zullen daarop antwoorden dat zij heus geen plannen hebben om Cuba in te lijven en dat China nu al geregeld met oorlogsbotten in de buurt van Amerika patrouilleert.

Taiwan blijft na het handhaven van de binnenlandse stabiliteit de prioriteit voor het Chinese leger. Om zich voor te bereiden op een militaire campagne bouwt het al decennialang amfibische schepen. De laatste tien jaar zijn daar een dertigtal grote bijgekomen, waaronder drie helikopterdekschepen. Interessant is dat ook burgerschepen werden aangepast aan mogelijk militair gebruik. China heeft de tweede grootste roro-vloot, schepen die in vredetijd auto’s vervoeren, maar stevig genoeg zijn om in oorlog tanks aan te voeren.

Tegenover Taiwan heeft Peking reeds een verpulverende slagkracht. Het geeft ruim twintig keer meer uit aan defensie. Taiwan probeert nu de Chinezen op afstand te houden door zelf raketten in stelling te brengen waarmee het schepen kan uitschakelen. Maar dat zal China niet tegenhouden. China bezit genoeg radars en andere sensoren om uit te zoeken waar die raketten staan en ze te treffen. En terwijl de Chinese raketten en andere wapens tot diep in het binnenland staan opgesteld, is de Volksrepubliek steeds beter in staat om Taiwanese bases in het Oosten van het eiland te raken. Lange tijd was dat door de geografische kenmerken van het eiland een uitdaging.

Het enige dat China stopt, is de vrees voor een uitputtende oorlog met Amerika en Japan. China zou Taiwan in een snelle campagne kunnen innemen, maar dan riskeert het aanvallen vanuit de Stille Oceaan. Het heeft er nu alles van weg dat China zo’n scenario wil vermijden. Het wil de komende decennia eerst hard verder werken aan nucleaire aanvalsonderzeeboten en andere wapens die het de dominantie in het Westelijke deel van de Stille-Oceaan kunnen opleveren en vooral de economische groei op peil houden. Peking wil Taiwan innemen; daar is geen twijfel over. Maar het liefst wacht het daar mee tot het er zelf klaar voor is.

Geallieerde mijnenbestrijdingsacties op de Westerschelde 1944-1945

Operatie Calendar

‘Now it’s up to us boys!’ Iets in die trant moet *Captain Royal Navy Humphrey Hopper*, commandant van een ruim honderd schepen sterk Brits mijnenvegersverband, hebben uitgeroepen toen op 3 november 1944, nu 77 jaar geleden, operatie *Calendar* van start ging.

In de voorgaande dagen waren de geallieerden er na een grootscheepse landing op Walcheren in geslaagd dit eiland grotendeels te bevrijden. Omdat na moeizame gevechten ook nagenoeg geheel Zeeuws-Vlaanderen op de Duitsers was veroverd, was hiermee de monding van de Westerschelde nu in geallieerde handen. De gevechten in Zeeuws-Vlaanderen en Walcheren waren nog niet eens helemaal afgerond, maar Hopper en zijn mannen moesten de Westerschelde gaan schoonvegen. In de waterweg tussen de Noordzee en de al in september bevrijde havenstad Antwerpen wemelde het op dat moment evenwel nog van de mijnen. Daarom was het aan Hopper en zijn mannen de bevoorrading van het West-Europese front via de Scheldestad daadwerkelijk mogelijk te maken. Al op 26 november zou de Westerschelde weer bevaarbaar zijn. Dit artikel behandelt de operationele omstandigheden van deze grote en strategisch belangrijke mijnenveegoperatie

in Nederlandse wateren, alsmede de specifiek Nederlandse bijdrage hierin en vergeefse Duitse pogingen de resultaten ervan teniet te doen.

Omgevingsfactoren en betrokken eenheden

De Westerschelde heeft een lengte van ongeveer 70 kilometer en is bij haar monding, grofweg tussen Westkapelle en Cadzand, ruim 16 kilometer breed. Stroomopwaarts, richting Antwerpen, wordt de zeearm smaller. Er zijn ondiepten en bochten en er heerst een flink getijdenverschil. Bovendien beperken mistbanken in de wintermaanden vaak het zicht. Voor normaal scheepvaartverkeer biedt de Westerschelde dus al voldoende uitdagingen, laat staan voor de vloot mijnenvegers met sleepkabels die er in actie kwam in het kader van operatie *Calendar*.

Onder bevel van *Captain Hopper* moesten de ruim honderd mijnenvegers daarbij in vier weken tijd de vaarroute

(NIMH)

van de Noordzee tot aan Antwerpen ontdoen van zee-mijnen. Hiervoor waren twee Britse mijnenveegtaakgroepen aangewezen die gewoonlijk in de monding van de Thames opereerden. De uit Harwich afkomstige *Force B* beschikte over zowel kleine (*Motor Minesweepers*, MMS) als grote mijnenveegers. Deze zouden het gebied westelijk van de monding van de Westerschelde vegen. *Force A* uit Sheerness veegde de Westerschelde zelf met schepen van het type MMS alsook kleinere vaartuigen.

Op 2 november kozen beide smaldelen zee. *Force B* bereikte het operatiegebied zonder problemen. *Force A* moest zich in het zicht van de Belgische kust echter terugtrekken nadat drie van haar mijnenveegers waren beschadigd door Duits vuur vanaf het nog altijd door de vijand bezette Knokke. Met de geallieerde verovering van deze kustplaats de volgende dag, konden de mijnenveegers uit Sheerness alsnog hun weg naar de Westerschelde vervolgen. Daarbij passeerde *Force A* de schepen van *Force B*, die hun eerste zoekslag naar mijnen in de aanlooproutes naar Westerschelde inmiddels hadden afgerond. De volgende dag, 4 november, begon ook *Force A* met veegacties. De bemanningen ruimden

'De Britse *Motor Launch* ML 916 ging tijdens de ruimingsactiviteiten na een explosie ten onder'

op de eerste operatiedag tot aan Terneuzen vijftig mijnen, waarna ze deze haven als uitvalsbasis gebruikten.

In de navolgende twee weken werd vrijwel continue geveegd. De zware kettingen van de westelijk van Walcheren afgemeerde mijnen vormden een dusdanig probleem voor de MMS'en van *Force B* dat zij deze niet konden lichten. Ter versterking kwamen nóg grotere mijnenveegers uit Groot-Brittannië. De scheepsmacht in de Westerschelde maakte in formatie varende in totaal zestien veegslagen tussen de zeemonding en Antwerpen, om zowel verankerde contactmijnen, als akoestische en magnetische mijnen te ruimen. Eerst zouden kleinere vaartuigen als *Motor Launches* hoog drijvende mijnen vegen, door met hun tuig kettingen of kabels door te snijden. Gro-

tere schepen maakten met 'hamers' geluidsgolven onder water die de akoestische mijnen tot ontploffing brachten, met stroomstoten schakelden

zij magnetische mijnen uit. Zo werd ook de bodem van de zee-arm ontdaan van de vele aldaar gelegde grondmijnen. Boeien markeerden de gestage voortgang van de ruiming. De scheepsmacht uit Sheerness leed intussen ook verliezen. De Britse *Motor Launch* ML 916 ging tijdens de ruimingsactiviteiten na een explosie ten onder. De

totaalscore van de door *Force A* geveegde mijnen stond na veertien dagen op 237 stuks, die van *Force B* op 25. In het havengebied van Antwerpen ruimden zogeheten *naval port parties* bovendien nog eens 51 grondmijnen. Een tevreden *Captain* Hopper kon vervolgens op 26 november, zes dagen eerder dan gepland, de gehele Westerschelde ‘mijnenvrij’ verklaren, met als kanttekening dat er mogelijk een enkele mijn was achtergebleven. Diezelfde dag arriveerden, na de nodige spanning aan boord, drie kustvaarders in Antwerpen die als experiment door de Westerschelde waren gevaren. Op 28 november volgde A.C. 58A, een konvooi van achttien grote koopvaardij-schepen. *Force B* keerde op deze datum terug naar Harwich. *Force A* was tot in december 1944 op de Westerschelde te vinden alvorens eveneens weer koers te zetten naar de Britse wateren.

Nederlandse inzet

De uit Sheerness afkomstige *Force A* van geallieerde mijnenvegers die de Westerschelde weer als vaarroute moest openen, telde een flottielje Nederlandse MMS'en van de Ameland-klasse. Dit waren Hr.Ms. *Beveland*, Hr.Ms. *Terschelling*, Hr.Ms. *Texel II* en Hr.Ms. *Vlieland*. Deze schepen stonden onder het bevel van luitenant-ter-zee der eerste klasse Anthonie Oepkes. Hij stond onder bevel van *Captain Royal Navy* Thomas Marsh, die op zijn beurt ondergeschikt was aan *Captain* Hopper. De Nederlandse vaartuigen gebruikten vanaf 4 november Terneuzen als uitvalsbasis en opereerden tussen Wielingen en Bath. Op zaterdag 11 november raakte de *Beveland* onder commando van Jan Moot zwaar beschadigd nadat vlakbij het schip een mijn tot ontploffing kwam. Het scheeps-journaal vermeldde dat op 13.47u in het Nauw van Bath dit wapentuig op een afstand van 50 yards (ongeveer 50 meter) werd geveegd waarna de mijnenveger “veel schade” opliep. “Buitenboord leiding van hoofdmotor gesprongen”, meldde het dagboek. Maar dat was niet alles: “buitenboord klep lekt, [...] olieleiding hoofdmotor lekt, [...] dekbalken gescheurd en stutten motorkamer ontzet. [...] 16.30 worden door twee sleepboten naar Terneuzen gesleept”. Het schip van Moot kon niet opnieuw worden

ingezet. Na enige noodreparaties keerde de mijnenveger voor verdere herstelwerkzaamheden terug naar Groot-Brittannië. Van de tot eind november uiteindelijk ruim 260 in en nabij de Westerschelde onschadelijk gemaakte mij-

nen namen de Nederlanders er 21 voor hun rekening.

Ook Nederlandse loodsen speelden bij het openen van de Westerschelde voor het geallieerde scheepvaartverkeer

een rol. Zo bevond zich onder de stafleden van *Captain* Hopper Scheldeloods Arie Hoek, die in 1940 naar Groot-Brittannië was uitgeweken. Aan boord van de Britse *ML 221*, het stafschip van Hopper, adviseerde hij de Britten hoe de geallieerde mijnenvegervloot het beste de Westerschelde kon aanlopen en bevaren. Hij stond daarom bij de *Royal Navy* ook wel bekend als ‘Mr Hook van Holland’. Andere Nederlandse loodsen zouden spoedig hierna ook hun sporen verdienen bij het begeleiden van geallieerd scheepvaartverkeer op de Westerschelde. Zij vormden tezamen met hun Belgische collega's een pool van Scheldeloodsen.

De brug van de Britse *ML 221* tijdens Operatie *Calendar*. Uiterst links *Captain RN* Humphrey Hopper, geheel rechts Itz 3 *KMR* Arie Hoek (IWM)

Mijnenvegers in de haven van Terneuzen, november 1944 (IWM)

Geallieerde mijnenbestrijdingsvaartuigen, waaronder Hr.Ms Vlieland, in actie op de Westerschelde (NIMH)

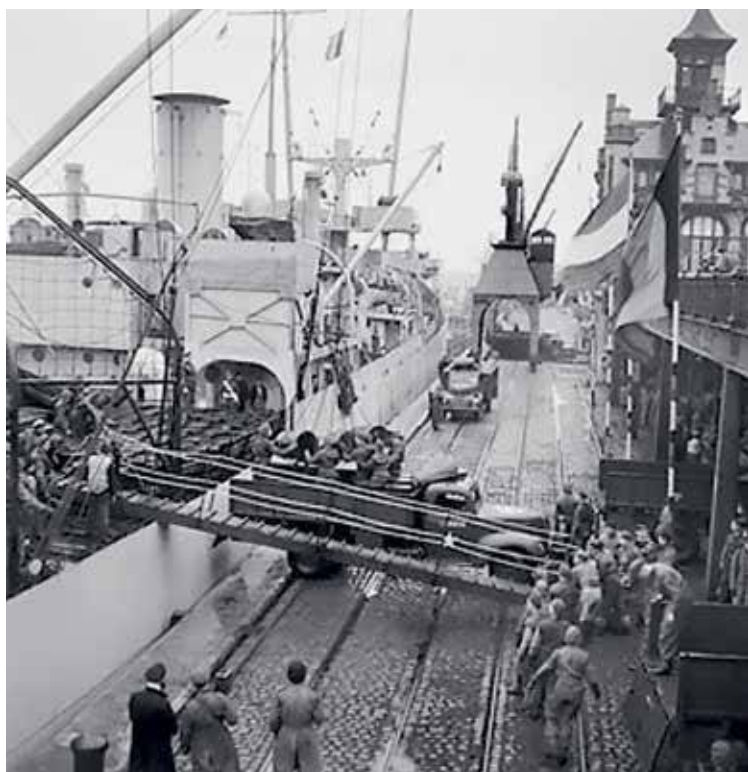
Aanhoudende mijndreiging en Duitse tegenacties

Nadat op 26 november 1944 de Westerschelde en haar aanlooproutes 'mijnevrij' waren verklaard, liepen nog diverse geallieerde schepen op mijnen. Alleen al in december gingen hierdoor negen vaartuigen ten onder. Grote vrachtaarders als de Britse *Fort Maisonneuve* (7.128 BRT) en de RFA *War Diwan* (5.561 BRT) belandden zo op de zeebodem. Deze verliezen waren niet alleen toe te schrijven aan mijnen die over het hoofd waren gezien bij het ruimen. De Duitsers, die nog altijd het gros van de Nederlandse kust in handen hadden, legden vanaf eind november namelijk herhaaldelijk weer nieuwe mijnen. *Schnellboote* opererend vanuit Hoek van Holland, IJmuiden en zelfs Den Helder, wisten beschermd door de duisternis meer dan eens de monding van de Westerschelde onveilig te maken met torpedoaanvallen op de geallieerde scheepvaart aldaar. Daarnaast zetten de Duitsers zonder veel succes *Biber*- en *Seehund*-dwergonderzeeboten in. Ook vliegtuigen van de *Luftwaffe* droegen een steentje bij en dropten tot eind januari 1945 tientallen mijnen. Britse en Belgische mijnenvegers moesten vervolgens weer in actie komen om de projectielen onschadelijk te maken. Zo wisten deze vaartuigen na een grote mijndropping westelijk van Walcheren door Duitse Junkers Ju 88-bommenwerpers op 23 januari, binnen vijf dagen 36 van de vermoedelijk 40 afgeworpen projectielen te ruimen. Het bleef overigens aan geallieerde kant niet alleen bij de inzet van mijnenvegers. Op de oevers van de Schelde werd een zogenaamde mijnenuitkijkdienst ingesteld die bestond uit zeshonderd hiervoor opgeroepen Nederlandse burgers.

Balans

De Duitse tegenacties leverden uiteindelijk slechts relatief weinig op, waardoor na januari 1945 de aanvoer van geallieerde goederen en materieel over de Westerschelde een hoge vlucht nam. Zo bereikte in februari 540.161 ton goederen de havens van Antwerpen en Gent. In maart was dit zelfs 905.780 ton. Vooral in de laatste oorlogsmaanden droeg de haven daarmee wezenlijk bij aan de ondersteuning van de geallieerde opmars in West-Europa. Vooral de eerdere riskante inzet van de geallieerde mijnenvegers, die van de Koninklijke Marine inclusief, in november 1944 onder commando van *Captain* Hopper, had hier wezenlijk toe bijgedragen.

Dr. A.J. (Anselm) van der Peet is sr. wetenschappelijk medewerker bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH).

Het Canadese ss Fort Catarqui was op 28 november 1944 het eerste grote geallieerde koopvaardijchip dat Antwerpen aandeed (Wikipedia)

Literatuurlijst:

- NIMH, SDOC, Hr.Ms. *Beveland*, *Terschelling*, *Texel II* en *Vlieland*
- Ph.M. Bosscher, *De Koninklijke Marine in de Tweede Wereldoorlog* Deel 3 (Franecker 1990)
- J. Bykofsky, H. Larson, *U.S. Army in World War II, The Transportation Corps: Operations Overseas* Office of the Chief of Military History, Department of the Army (Washington DC 1957)
- *De Nederlandse Mijnenveegdienst in het Verenigd Koninkrijk. De Mijnenopruimdienst 1943-1948* Bureau Maritieme Historie, Marinestaf (9 januari 1957, no. 8/N 3)
- Christ Klep, Ben Schoenmaker, *Oorlog op de flank. De bevrijding van Nederland 1944-1945* (Den Haag 1995)
- Bob Roetering, *90 jaar Mijndienst* (Heerhugowaard 1997)
- Bob Roetering, *Motor minesweepers Ameland- en Duiveland klasse, de Mickey's van de Mijndienst* (Odoorn 2017)
- S.W. Roskill, *War at Sea 1939-45: Volume III Part 2 The Offensive 1st June 1944-14th August 1945* (London 1961)
- Tomas Termote, *De Bevrijding aan de Kust. Een studie van de laatste maanden van de Tweede Wereldoorlog aan de hand van scheepswrakken* (Erpe 2008)
- Harmen van der Werf, 'Mijnenvegen op de Westerschelde', *Provinciale Zeeuwse Courant*, 5-11-1994
- Zie: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/drafts/jan-ouvry/27-november-tot-3-december-1944-de-antwerpse-haven-is-weer-in-g/>

Reactie naar aanleiding van het artikel 'Militair-maritieme inlichtingsamenwerking tussen Nederland en de Verenigde Staten: het succesverhaal *Naval Air Station Keflavik* verklaard vanuit Nederlands perspectief', door LTZ2OC Karlijn Hopman-Calis, *Marineblad* nr. 5 2021.

Als gewezen MLD-onderhoudsofficier heb ik met interesse kennis genomen van het artikel van LTZ2OC Karlijn Hopman-Calis in het *Marineblad* van augustus 2021. Op grond van een persoonlijke ervaring kan ik haar conclusie dat het P3C update II maritieme patrouillevliegtuig een belangrijke schakel is geweest tussen Nederland en de Verenigde Staten, in het bijzonder tussen de KM en de US Navy, volledig ondersteunen.

Na een vaarperiode als plaatsvervangend HWTD aan boord van Hr. Ms. Tromp werd ik in 1980 geplaatst bij de Directie Materieel Koninklijke Marine als plaatsvervangend Hoofd van de Afdeling Vliegtuigen en Vliegtuigtechnische Zaken; in het bijzonder belast met de logistieke ondersteuning van vliegtuigen en helikopters. Zo kreeg ik direct te maken met de aankoop van 13 Lockheed P3C II patrouillevliegtuigen, waartoe het Kabinet van Agt in 1978 had besloten. Daartoe behoorde o.a. de deelname aan de vele vergaderingen en cursussen van het *P-3 Management Team*, zowel in de VS als in Nederland. Het *Management Team* stond in 1980 onder leiding van een jonge Amerikaanse vrouw. Haar naam was Suzanne Patrick. Medio 1981 werd zij opgevolgd en verdween Suzanne Patrick voor mij volledig uit beeld. Groot was dan ook mijn verbazing toen ik via-via op 9 juli 2018 een e-mail ontving van een medewerkster van DMO die namens haar Amerikaanse vriendin Suzanne Patrick op zoek was naar een aantal Nederlanders die destijds actief waren geweest in het P3-Orion programma. Suzanne Patrick had als manager van dit programma zeer goede herinneringen overgehouden aan die tijd en was altijd vol lof geweest over het Nederlandse team. Zij zou graag in contact komen met een aantal Nederlanders met wie zij destijds had samengewerkt. Daarop heb ik mij bij haar aangemeld. Op 4 augustus 2018 ontving ik het bericht dat zij in november een diner in Den Haag zou organiseren voor haar Europese vrienden, waarvoor ook ik werd uitgenodigd. Dit diner vond plaats op zaterdag 3 november 2018 in het Panorama Mesdag Museum in Den Haag

waar ik haar na 37 jaar weer terug zag. Het was na al die jaren een wederzijds hartelijk weerzien. Zij had in de afgelopen jaren o.a. gediend in de US Naval Reserve en was van 2001 tot 2005 *Deputy Undersecretary of Defense for industrial policy* geweest. Natuurlijk kwamen ook de herinneringen aan het P3-Orion programma uit de tachtiger jaren uitgebreid aan de orde, waarin zij beaamde dat ook binnen de US Navy de samenwerking met de Nederlandse Orion-bemanningen op de vluchten vanaf Keflavik tussen 1982 en 2002 bijzonder werd gewaardeerd. Op 30 juni 2003 maakte de Nederlandse Minister van Defensie, de heer Henk Kamp, bekend dat het Kabinet Balkenende II had besloten tot de opheffing van de Groep Maritieme Patrouillevliegtuigen (MARPAT) en de sluiting van het marinevliegkamp Valkenburg. Ook binnen de US Navy heeft dit besluit tot grote verbazing geleid. Patrick vertelde mij dat zij enige tijd later op een *airshow* in Singapore minister Kamp was tegengekomen, waarbij zij hem daarover had aangesproken onder de mededeling dat hij met dat besluit een grote fout had gemaakt.

Ik waardeer het dat LTZ2OC Hopman-Calis 16 jaar na het opheffen van de vliegtuigsquadrons 320 en 321 aandacht heeft besteed aan de samenwerking tussen de KM en de US Navy tijdens de ASW-operaties vanaf Naval Air Station Keflavik op IJsland.

F.P.H.M. Koch, KtzE bd

Reactie van de auteur

Hartelijk dank voor de reactie, heer Koch. Het is altijd prettig om positieve reacties en waardering te ontvangen. Ik heb het onderzoek met plezier uitgevoerd. Uw persoonlijke bijdrage is bij uitstek een mooie toevoeging aan het begrip omtrent de verschillende factoren, die ik in mijn artikel benoem. Namelijk, het proces van totstandkoming van het project en het belang van persoonlijke contacten. Het doet mij deugd om te horen dat die anno 2018 weer even herleefd zijn. Huidig onderzoek zou zich, wat mij betreft, meer op deze perioden moeten richten.

Column

‘Indien Europa twijfelt om de VS te steunen in Azië, dan wordt Poetin verleid om de Amerikaanse veiligheidsgarantie aan Europa op de proef stellen’

Sergei Boeke is politiek adviseur bij het NAVO-hoofdkwartier JSEC in Duitsland. Hij schrijft op persoonlijke titel.

Het debat over Europese strategische autonomie zouden we ook vanuit het Pentagon kunnen bekijken. De VS hebben zeven geografische *combatant commanders*, elk verantwoordelijk voor een gedeelte van de aardbol (of de ruimte – *Space*). Eén van de belangrijkste, *Indo-Pacific Command* (PACOM), heeft ongeveer vijftigduizend troepen in Japan, dertigduizend in Zuid Korea en een enorme vloot verspreid over de Stille Oceaan. Vanuit het hoofdkwartier in Hawaii wordt waarschijnlijk het luchtruim afgespeurd naar Noord Koreaanse raketten en worden vermoede locaties van Chinese onderzeeboten geplott. Hier gaat het komende jaren gebeuren, als de vlam in de pan slaat rond Taiwan of de eilanden in de Zuid Chinese zee. *Central Command* (EUCOM) heeft verschillende bases in het Midden Oosten, was verantwoordelijk voor de missie in Afghanistan, draait nu operaties in Irak en Syrië en krijgt het druk als het ooit escaleert met Iran. Dan hebben we *European Command* (EUCOM), met onder meer vliegbases in Engeland en Italië, zo’n dertigduizend troepen in Duitsland en opslaglocaties verspreid over Europa met zwaar materieel. De commandant van EUCOM heeft hiernaast een onbetaalde nevenfunctie: hij is SACEUR, de militaire opperbevelhebber van alle NAVO-troepen.

Als politiek-militair bondgenootschap van dertig soevereine landen is de NAVO een consensus organisatie, waar elk land gelijke rechten (en plichten) heeft. Maar zonder de VS is er geen NAVO. Het land levert verreweg het gros van de militaire capaciteit en besteedt ongeveer 70% van de defensie-uitgaven in de NAVO. Dit betreft zowel hoogwaardige gevechtskracht (zowel kwaliteit als kwantiteit), als de enablers[cursief] die dit allemaal ondersteunen en mogelijk maken. Ook de NAVO-commandostructuur die Europa moet verdedigen (in samenwerking met EUCOM) is voor een groot deel afhankelijk van de VS. Zo worden twee van de drie NAVO-hoofdkwartieren met een geografische focus (*Joint Force Commands* Norfolk en Naples) geleid door Amerikaanse admiraals, tegelijk verantwoordelijk voor respectievelijk de 2^e en 6^e vloot. De commandanten van NATO Air Command (AIRCOM) en Land Command (LANDCOM) zijn eveneens Amerikaanse opperofficieren. We wisten eigenlijk al dat we onder de nucleaire paraplu van de VS mogen schuilen, maar ook de conventionele regenkleding is bijna geheel Amerikaans. Op dit moment is men in Europa voor internationale veiligheid volledig – maar dan ook volledig – afhankelijk van de VS.

Natuurlijk is Europese Strategische autonomie een belangrijk en nobel streven. Maar net zoals een spijbelende schooljongen die droomt van een studie aan Harvard, is het verstandig om eerst een aantal praktische stappen te zetten. Laten we beginnen met strategisch denken, afspraken nakomen en investeren in militaire capaciteiten. Hier-naast impliceert strategische autonomie keuzevrijheid. Juist nu vindt een transitie plaats van ‘*wars of choice*’ (Afghanistan) naar ‘*wars of necessity*’. Bij dat laatste valt weinig te kiezen en staat collectieve zelfverdediging centraal. In Europa verwacht men dat de Amerikanen onvoorwaardelijk het oude Continent te hulp schieten als Poetin bijvoorbeeld op militair avontuur in de Baltische staten gaat. Omgekeerd – als een crisis in Azië uitbreekt – weet men daarentegen nog niet of we de VS moeten bijstaan. Want wellicht hebben de Amerikanen de crisis zelf uitgelokt, of is die handelsrelatie met China toch te redden. Deze logica is niet alleen krom, maar gaat tevens voorbij aan de Europese afhankelijkheid van de VS. Indien Europa twijfelt om de VS te steunen in Azië, dan wordt Poetin verleid om de Amerikaanse veiligheidsgarantie aan Europa op de proef stellen. Dit alles betekent dat Nederland zich vooral moet richten op het versterken van bestaande NAVO-capaciteiten en niets moet doubleren in de EU voor meer zelfstandigheid. De boot van strategische autonomie heeft Europa gemist, maar die van strategische partnerschap met de VS biedt nog hoop.

De Werkgroep Jongeren van de KVMO

LTZ2 (LD) Kenneth Lelieveld is op dit moment werkzaam bij het MCD (Mediacentrum Defensie) als planningsofficier voor missies en inzet. Daarnaast is hij voorzitter van de Werkgroep Jongeren van de KVMO. LTZ2 Lelieveld is 23 jaar oud en op dit moment woonachtig in Den Haag. In dit artikel geeft hij een impressie van zijn ideeën voor de Werkgroep Jongeren.

Waarom ooit naar de Koninklijke Marine?

Vanaf jonge leeftijd ben ik al zeer geïnteresseerd in geschiedenis, politiek en maatschappelijke vraagstukken. Met name militaire geschiedenis vind ik geweldig. Ik kan avonden spenderen met het bestuderen van het verleden om zo kennis te nemen van de dilemma's en keuzes van toen. Onbewust bouwde ik daarmee al een fascinatie op voor het militaire.

Gedurende mijn tijd op de middelbare school ontdekte ik echter dat Defensie niet alleen thuis hoort in documentaires en geschiedenisboeken. De zaken waar Defensie zich voor inzet, met name de humanitaire ondersteuning en het beschermen van mensen in nood, spraken mij ontzettend aan. Het idee dat Defensie mensen helpt wanneer niemand anders dat meer kan klonk bij mij als muziek in de oren. Toen ik vervolgens een documentaire zag over Amerikaanse mariniers ben ik gaan nadenken over een militaire opleiding. In mijn omgeving kende ik al een aantal oud-marineofficieren. Zij wisten mij zo enthousiast te maken dat ik me heb aangemeld.

Hoe heb je de opleiding tot marineofficier ervaren?

In 2016 begon mijn opleiding op het KIM. Na een jaar in Den Helder heb ik 3 jaar op de KMA in Breda gespendeerd. Zelf ben ik ontzettend blij dat ik de kans heb gekregen om deze periode op de KMA te studeren. Het heeft mij geholpen om, naast de marine, een beter beeld te krijgen van andere krijgsmachtdelen en collega's. Op beide instituten kreeg ik de kans om in aanraking te komen met veel verschillende sporten en activiteiten. Daarnaast heb ik het geluk gehad veel te mogen reizen tijdens mijn opleiding. Reizen naar onder andere Noorwegen, Denemarken, Engeland, Duitsland, België en Curaçao maakten voor mij de opleiding een stuk avontuurlijker en leuk. Het meest bijzondere vond ik echter wel om af en toe een aantal weken mee te varen op een marineschip en om mee te gaan op wintertraining met het Korps Mariniers.

Wat is je persoonlijke ambitie (zeg over 5 jaar)?

Over vijf jaar hoop ik terug te kijken op een aantal uitdagende en leuke logistieke functies bij het Korps Mariniers. Mijn tijd bij SATG is dermate goed bevallen dat ik graag meer zou willen doen in het 'groene'. Daarnaast verwacht ik over vijf jaar mijn tweede studie, rechtsgeleerdheid, afgerond te hebben. De opgedane kennis kan ik waarschijnlijk ook goed gebruiken binnen de KM en met name de logistieke dienst.

Welke eigenschappen waardeer je in een medewerker van defensie?

Vooraf de collegialiteit binnen Defensie spreekt mij aan. Mijn ervaring is dat mensen het beste met collega's voor hebben en een stapje extra zetten indien nodig. Uiteindelijk snapt iedereen dat ze onderdeel uitmaken van een groter geheel met een gemeenschappelijk doel. Militairen doen hun best om binnen dat grote geheel hun taken zo goed mogelijk te vervullen.

Waar wil jij je de komende periode op concentreren als voorzitter van de Werkgroep Jongeren?

Afgelopen september heb ik de functie van voorzitter van de Werkgroep Jongeren overgenomen. Ik ben erg enthousiast om hier invulling aan te gaan geven. In de afgelopen -zeer korte- periode heb ik mogen ervaren dat ik als jonge marineofficier mee kan praten over onderwerpen die alle marineofficieren aangaan. Ik denk dat dit een nuttige toevoeging is aangezien meerdere visies, afkomstig uit verschillende generaties, elkaar kunnen aanvullen. Een onderwerp dat mij vooral aan zal gaan is het activeren van jongeren. De KVMO -en tevens ook veel andere vakbonden en beroepsverenigingen- hebben een sterk vergrijzend ledenbestand. Blijkbaar zien jongeren steeds minder het belang in van lidmaatschap van een dergelijke organisatie. Dit vind ik vreemd aangezien de KVMO in mijn ogen meer potentie heeft als verbindende factor tussen marineofficieren. Concreet wens ik meer activiteiten te organiseren die jonge officieren trekken. Hierbij denk ik aan diners en/of werkbezoeken en wellicht lezingen over onderwerpen die jonge officieren aan gaan. Daarnaast heb ik tijdens mijn tijd op de KMA gezien dat andere krijgsmachtdelen vaker activiteiten organiseren waarbij jong en oud samen komen. Een voorbeeld hiervan is het Pa-Zeun diner. Op het KIM kent men dit als een activiteit waarbij alle jaarlagen van adelborsten samen dineren met een speech hier en daar. Op de KMA is het echter zo dat het Pa-Zeun diner een activiteit is voor eerstejaars cadetten tot en met generaals. Op de KMA sluiten eerstejaars cadetten zich aan bij een bestaande 'familie' en komen zo direct in contact met officieren van alle leeftijden. Uiteraard hoeft de KVMO dit idee niet precies over te nemen. Wel het lijkt mij wel bijzonder waardevol om officieren, van verschillende leeftijden, meer in contact met elkaar te brengen. Niet alleen is dit op het gebied van overdracht van kennis zeer nuttig, maar is het ook buitengewoon gezellig.

Kortom hoop ik meer jongeren te activeren voor de KVMO en activiteiten te (mede)organiseren die voor meer verbinding tussen marineofficieren zorgen.

Column

‘Je moet de
defensiebegroting
niet als breekijzer
gebruiken’

**Prof. dr. Theo Brinkel is
KVMO hoogleraar Militair-
maatschappelijke studies
aan de Universiteit Leiden.**

‘De middelen die Defensie nodig acht om haar grondwettelijke taken volledig uit te voeren kunnen we onvoldoende waarmaken en afspraken met bondgenoten komen we onvoldoende na.’ Deze zin staat in de Memorie van Toelichting bij de Defensiebegroting voor 2022, die de regering met Prinsjesdag heeft ingediend. Ik heb veel begrotingshoofdstukken gelezen, maar zo’n opvallende tekst ben ik in dergelijke politieke documenten nog niet tegengekomen. Een regering die in een officieel stuk erkent dat zij haar grondwettelijke taken onvoldoende kan nakomen?

Bij diezelfde regering berust volgens de grondwet het oppergezag over de krijgsmacht. Dus het oppergezag verklaart dat het onvoldoende het Koninkrijk kan verdedigen, de internationale rechtsorde kan bevorderen, en binnenlandse autoriteiten kan ondersteunen? Van de gehele rijksbegroting is wel gezegd dat zij “beleidsarm” is omdat het kabinet demissionair is. Maar voor een demissionair kabinet is dit wel een heel boude en constitutioneel zware uitspraak. Bovendien: in het licht van de hybride dreigingen voor Nederland is weerbaarheid des te belangrijker geworden. Dan mag je van het oppergezag verwachten dat het niet gaat morrelen aan het moreel. Laat Poetin de begroting alsjeblieft niet lezen, denk ik dan als patriot.

Je kunt die passage in de begroting natuurlijk ook uitleggen als een dringende boodschap aan de formeerders van een nieuw kabinet. Daar lijkt het op. Lees maar wat het vervolg is op het citaat waarmee deze column begon: ‘Op 15 oktober 2020 is de *Defensievisie 2035: vechten voor een veilige toekomst* gepresenteerd, waarin het kabinet transparant laat zien wat nodig is. Als we alles zo goed mogelijk inrichten dan is er structureel € 13 miljard tot € 17 miljard extra nodig.’ Het gemeenschappelijke NAVO-doel dat de lidstaten in 2024 2% van hun BBP aan Defensie besteden wordt in dat verband ook genoemd. Het begrote verloop van de defensie-uitgaven laat niet zien dat dit dichterbij komt. Voor 2018 was het percentage 1,22, voor 2019 1,33, voor 2020 1,41 en voor 2021 1,49. Voor de komende jaren wordt weer een daling verwacht: voor 2022 1,47, voor 2023 1,41 en voor 2024 1,38. Dat heeft natuurlijk te maken met de verwachte groei van de economie. Als het bruto binnenlands product sterk groeit wordt het percentage van twee ook moeilijker te bereiken.

Dit is dus de tijd om geld te vragen in het formatieproces. Al dat geld is nodig voor gereedheid, materieel, onderhoud, munitie en betere arbeidsvoorwaarden. En Defensie doet dat niet alleen. Tijdens het schrijven van deze column werken de informateurs Johan Remkes en Wouter Koolmees aan een kabinet van VVD, D66, CDA en CU. Samen hebben die partijen een kleine meerderheid in de Tweede Kamer. In het verslag van informateur Remkes dat op 5 oktober door de Tweede Kamer is goedgekeurd krijgen klimaat, economie en innovatie, stikstofproblematiek, onderwijs, kansengelijkheid, arbeidsmarkt en (internationale) veiligheid extra nadruk. Dit nog afgezien van het voornemen van het huidige demissionaire kabinet om nu al extra geld uit te geven aan klimaat, woningmarkt en rechtsstaat.

Dus Defensie moet concurreren met andere belangrijke beleidsdoelen. Concurreren om begrotingsgeld en concurreren om arbeidskrachten. Let op: de werkloosheid is laag en bedrijven moeten veel moeite doen om aan goed personeel te komen. Het is in dat krachtenveld terecht om aandacht voor de krijgsmacht te vragen. Maar het is nogal wat om als regering te erkennen dat zij de grondwettelijke taken van Defensie onvoldoende kan waarmaken. Dat is niet goed voor het moreel. Dat is niet goed voor het personeel. Dat is niet goed voor de relatie met de bondgenoten. En dat is helemaal niet goed voor de weerbaarheid die je naar de vijand wil uitstralen. Je moet de defensiebegroting niet als breekijzer gebruiken.

Grauwe klep

De hachelijke zeereis van Hr. Ms. L 9609 van Nieuw-Guinea naar Curaçao

Het had zonder twijfel het scenario van een Hollywood-film kunnen zijn. Op 24 december 1962 landde vanuit Suriname een KLM-toestel op Schiphol met aan boord de bebaarde bemanning van landingsvaartuig Hr. Ms. L 9609. De 'Klep 9', zoals dit vaartuig van de L-serie werd genoemd, was op 8 oktober van dat jaar vertrokken uit Biak, Nieuw-Guinea, als onderdeel van de terugtrekking van Nederlandse militairen uit de Indonesische archipel. Het kleine vaartuigje, met een waterverplaatsing van nog geen 500 ton, werd nog goed genoeg bevonden voor dienst in het Caribisch gebied.¹

Een twintigtal matrozen klom aan boord en koos onder bevel van Luitenant ter zee der eerste klasse M.W.J. Muller het ruime sop. Een bizarre tocht van 10.000 mijl volgde. Onderweg zou de bemanning te maken krijgen met schade, motorproblemen, nucleaire proeven, lekkages, radiostiltes en een tekort aan zoet water. De belofte stond echter: de bemanning zou met kerst weer thuis zijn, hoe dan ook. In dit artikel zullen we de reis van de L 9609 op basis van krantenknipsels, reis-

verslagen en ooggetuigenissen reconstrueren. Hoe kon een landingsvaartuig bestemd voor binnenwateren zo'n heldhaftige oversteek naar Curaçao maken?

Sorong

Oorspronkelijk gebouwd voor de handelsvaart werd op 1 juni 1954 bij de Arnhemse Scheepsbouw Maatschappij N.V. de kiel gelegd van de MS Kais. Op 19 oktober van dat jaar kon het vaartuig afgeleverd worden bij de Neder-

landse Nieuw-Guinea Petroleum Maatschappij, gevestigd in Den Haag (NNGPM). De Kais was ontworpen als landingsvaartuigje voor het transport van materieel ten behoeve van de oliewinning rond Sorong, langs het noordwesten van West-Papua.² Aan het begin van de 20ste eeuw is hier olie gevonden en de NNGPM -een dochteronderneming van de Koninklijke Nederlandse Shell- begon vanaf 1932 dit gebied te exploiteren. Zij bouwde een kantoor op het eilandje Doom, wat op een uurtje varen ligt van het vasteland. Het in de vaart nemen van de Kais viel gelijk aan een uiterst lucratieve periode voor de NNGPM en de export van olie bereikte in 1954 een piek met ruim een half miljoen ton ruwe olie ter waarde van 26 miljoen gulden. Op haar top punt had de oliemaatschappij zo'n 4500 Chinezen, lokale

Indonesiërs en Papoea's in dienst, die grotendeels op het vasteland verbleven in speciaal voor de maatschappij gebouwde kampongs.³ Sorong vormde voor de NNGPM het centrum van haar handel en expats uit Europa, Azië en Amerika verbleven hier. De stad had zodoende haar bestaansrecht te danken aan de oliehandel. Infrastructuur, zoals wegen, telefooncentrales, ziekenhuizen en garages is ten principale aangelegd ten behoeve van de olie-industrie. Ze had zelfs haar eigen malariabestrijdings- en stadsreinigingsdienst. Hoewel de exacte taakstelling van de Kais niet omschreven staat, is het aannemelijk dat

'Infrastructuur, zoals wegen, telefooncentrales, ziekenhuizen en garages is ten principale aangelegd ten behoeve van de olie-industrie'

het bootje gebruikt werd als veerpont tussen Sorong en Doom. Er zal medio jaren '50 op dagelijkse basis behoorlijk wat mens en materieel tussen de twee locaties zijn vervoerd, al dan niet vanaf het aan Sorong grenzende Jefman Airport (het huidige Dominique Edward Osok vliegveld).

Tegen het einde van de jaren '50 nam de olie-exploitatie zienderogen af. In 1960, toen de NNGPM begon met een geleidelijke liquidatie van haar bezittingen, bereikte

de totale uitvoer van olie nog niet eens de helft van het topjaar '54. Aan de vooravond van de nationalisatie van de olievelden begon de maatschappij met het sluiten van haar concessies.⁴ Een grote hoeveelheid materieel

werd te koop aangeboden en dat wat niet van de hand ging kwam voor schroot in de jungle te staan. Het was in deze periode dat de 'kleppen' van de oliemaatschappij de aandacht trokken van de Koninklijke Marine. Enkele van deze vaartuigen is in juni 1960 van de maatschappij overgenomen en in Manokwari (aan de oostkust van West-Papua) aangepast voor dienst in de marinevloot. Er werd licht geschut geplaatst, de romp kreeg de kleuren van de marine gebracht en voorzien van een L-typering.⁵ De Kais werd omgedoopt tot Hr. Ms. L 9609 en zette koers naar haar nieuwe thuishaven Biak.

De olieopslag van Sorong met op de achtergrond Doom-eiland, november 1954 (Nationaal Archief)

(Stichting Maritiem-Historische Databank)

Evacuatie

De periode waarin Den Haag besloot tot de aankoop van de landingsvaartuigen doet vermoeden dat ze aanvankelijk bedoeld waren voor algemene bevoorradingstaken en later, na de overdracht van westelijk Nieuw-Guinea medio 1962, voor de evacuatie van militair materieel. De spreiding van diverse eilanden in de Indonesische archipel maakte van de landingsvaartuigen een uitstekend transportmiddel om materiaal te vervoeren naar verzamelpunten vanwaar het verscheept kon worden naar Nederland en/of het Caribisch gebied. Van de drie in Biak gestationeerde L-schepen werden er twee onklaar gemaakt.⁶ Men gunde Indonesië immers niet alles. De L 9609 was nog goed genoeg bevonden om dienst te doen elders in het Nederlandse rijk en onder leiding van LTZ1 Muller werden de nodige voorbereidingen op de zeereis in gang gezet. Met een lengte van 48 meter, een breedte van 11 meter en een diepgang van 'slechts' 70 cm lag ze als een blaas op het water. Het vaartuig was nauwelijks geschikt voor het oversteken van de Stille Oceaan. Het ontbrak de Klep 9 ook aan vermogen. Bij de bouw te Arnhem werden twee stuks zescilinder tweetakt motoren van de Kromhout Motoren Fabriek uit Amsterdam gemonteerd⁷; elk voorzien van 270 paardenkrachten. Hiermee kon in de best mogelijke omstandigheden een snelheid van 8 knopen worden behaald. In het oceanografisch verslag van de reis, dat is gepubliceerd in het jaarboek van de Koninklijke Marine (1962), legt commandant Muller uit dat bij een lange oceaandeining de snelheid terugviel naar 7 knopen. Bij slecht weer en van voren inkomende zee kon de vaart zelfs terugvallen naar 2 tot 3 knopen. Het was voor de commandant duidelijk dat bij een dergelijke snelheid nauwelijks koers kon worden gehouden.

Ruim genomen had Muller twee opties. Hij kon de route via Suez nemen, met als voordeel een groot aantal aanloophavens voor bevoorrading en onderhoud. Zwaar weer op deze route was echter aannemelijk en de slechte motorische prestaties maakte dat de talrijke aanloophavens lastig bereikt zouden kunnen worden. Optie twee verliep via Panama en hoewel de Klep 9 langs deze route

weinig havens zou vinden kon de commandant rekenen op betere weersomstandigheden. Tussen 4 en 8 graden noorderbreedte vond de commandant een oostwaartse equatoriale stroming en met een gemiddeld berekende snelheid van 6 knopen werd een route uitgestippeld van Biak naar Curaçao via Majuro Atol, Hawaii, Manzanillo en Panama. Hij verwachtte Curaçao medio december te bereiken.⁸

Atoomproeven

Nadat enkele ballasttanks in de romp waren geprepareerd voor de opslag van drinkwater en extra brandstof⁹, vertrok Hr. Ms. L 9609 op 29 september vanaf de Waterbasis te Biak en zette koers richting de Marshall-eilanden met aan boord onbestemde vracht en zo'n 25 opvarenden. In zijn persoonlijke belevenis vertelt opvarende Jan Smit dat de reis van korte duur was. Enkele dagen na vertrek brak brand uit in de kombuis.¹⁰ Het schip maakte rechtsomkeert en begon pas op 9 oktober definitief aan haar reis. Deze vertraging bracht de nodige zorgen met zich mee. Was medio december nog wel haalbaar? Commandant Muller dacht van niet en het plan werd gesmeed om bij een gunstige stroming de haven van Manzanillo over te slaan en regelrecht van Hawaii naar Panama te varen: een oversteek van maar liefst 5200

‘Commandant Muller spreekt van
in totaal drie atoomexplosies, die van
de nacht een dag maakte’

mijl (9600 kilometer). De gunstige oostelijke stroming werd pas na enige tijd varen gevonden en hield slechts een dag aan, wat het beoogde reisschema verder in de war bracht. Na elf dagen varen vanaf Biak liep de L 9609 op 20 oktober de haven van Majuro Atol binnen. Men kreeg een dag om de benen te strekken alvorens koers werd gezet naar Pearl Harbor.

De Klep 9 passeerde op haar reis naar Hawaii het kleine gemilitariseerde eiland Johnston Atol, alwaar de Verenigde Staten diverse tests uitvoerde op het gebied van nucleaire en chemische wapens. Om dit eiland heen was een no-go zone van 600 mijl¹¹ getrokken om passerende vaaren vliegtuigen te beschermen tegen de nucleaire proeven, waarvan er die maand meerdere op de planning stonden als onderdeel van Operation Dominic: een serie van in totaal 36 detonaties bij Christmaseiland en Johnston Atol in de periode tussen 25 april en 3 november 1962.¹² Het kleine vaartuig had wegens toenemende wind moeite om koers te houden. Wegsturen van de 600 mijl-grens zou het schip in een bijzonder nadelige deining brengen. Commandant Muller voer zo goed en kwaad hij kon langs de grens. Een Neptune patrouillevliegtuig van de *United States Air Force*, die het oefengebied bewaakte, liet nabij de L 9609 een container te water met daarin informatie over de op handen zijnde oefeningen en zeekaarten met een voorgestelde koers om het eiland veilig te passeren. Een matroos wierp zich op als vrijwilliger om de container te gaan halen. Smit herinnert: ‘Hij moest al zwemmend en aangeliend die container proberen te pakken. Iemand hield wacht op de brug, gewapend tegen mogelijk gevaar, bijvoorbeeld haaien.’

’s Nachts kon men daadwerkelijk een aantal proeven

‘De Klep 9 passeerde op haar reis naar Hawaii het kleine gemilitariseerde eiland van Johnston Atol’ (Wikipedia)

waarnemen. Commandant Muller spreekt van in totaal drie atoomexplosies, die van de nacht een dag maakten. Een bijzonder gezicht, zonder meer. Machinist der eerste klasse Michiel Bezemer beschrijft de waargenomen explosies als bliksemschichten die een tiental seconden langer aanhielden dan gewoonlijk. De opvarenden van de L 9609 waren inderdaad getuige van in totaal drie proeven op Johnston Atol. Op 25 oktober werd de kernkop *Bluegill Triple Prime* op een hoogte van 50 kilometer in de atmosfeer gedetoneerd. Deze *high-altitude* detonaties werden uitgevoerd om het effect van een nucleaire explosie te testen op inkomende ballistische raketten en het verstoren van vijandelijke communicatiemiddelen.¹³ Op 1 november volgde *Kingfish* en op 3 november detoneerde *Tightrope* in een soortgelijke proef. Dit waren de laatste proeven van dergelijke aard. Al enige tijd werd er door belangenorganisaties en overheden geprotesteerd tegen nucleaire detonaties in de atmosfeer, op land en vanuit zee, voornamelijk door toenemende zorgen over radioactieve deeltjes in de lucht. Geholpen door de Cubacrisis van oktober 1962 zou een jaar later de *Partial Test Ban Treaty* (ondertekend door o.a. de Sovjet-Unie, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk) een einde maken aan tests in de open lucht. Op 6 november bereikte het landingsvaartuig Hawaii en meerde af in Pearl Harbor.

‘Hoewel het schip volgens commandant Muller behoorlijk stabiel bleef in slechte weersomstandigheden, bleken de trillingen zeer schadelijk voor de romp en de motoren’

Mankementen

Dat de L 9609 niet kon worden getypeerd als oceaankruiser was voor de bemanning geen geheim en men stond klaar om technische uitdagingen zo goed als mogelijk het hoofd te bieden. De bemanning werd tijdens de reis dan ook getrakteerd op allerlei mankementen. Nadat de kombuisbrand zorgde voor een valse start, kreeg het kleine vaartuig al na vijf dagen varen problemen met de communicatie. Contact met Biak was verbroken en het gebrek

aan voldoende aanloophavens en gering scheepsverkeer op de route resulteerde in totale radiostilte tussen de stopplaatsen op de Marshalleilanden, Hawaii en Panama. Tijdens de langste etappe tussen Hawaii en Panama passeerde de Klep

9 een tanker waarvoor het notabene uit moest wijken om een aanvaring te voorkomen. Doormiddel van VHF werd contact gemaakt met de stomverbaasde tankerbemanning.

Ten gevolge van slecht weer tussen de Marshalleilanden en Hawaii en later ook tussen Hawaii en Panama ontstond flinke schade aan de romp. Van voren inkomende golven op de platte boeg deden de boot hevig trillen. Hoewel het schip volgens commandant Muller behoorlijk stabiel bleef in slechte weersomstandigheden, bleken de trillingen zeer schadelijk voor de romp en de motoren. Er ontstonden scheurtjes in de scheepshuid en een van de

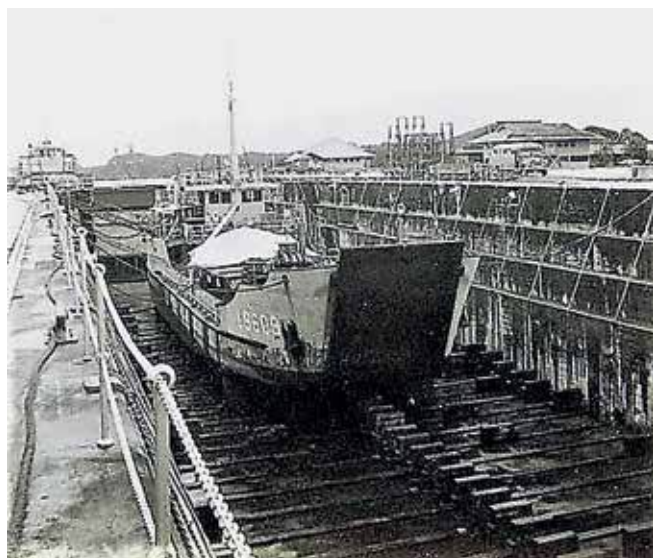

De L 9609 in West-Papua omstreeks 1960 (NIMH)

droge ballasttanks liep vol met zeewater. Met een hamer kroop men door de mangaten om te luisteren waar het zeewater zich ophield.¹⁴ Omdat reparaties onderweg niet uitgevoerd konden worden bleef het bij pompen, zover dat lukte. De L 9609 werd later te Cristobal gedokt om de schade aan de scheepshuid vast te kunnen stellen. Daar bleek dat het ruwe weer een winkelhaak midscheeps in een van de droge ballasttanks had geslagen. Daarnaast raakte op 10 december de Kromhout-motor aan bakboordzijde buiten gebruik. Hoewel dit in het reisverslag terloops gemeld wordt, bleek de averij behoorlijk.¹⁵ Onder leiding van hoofd-werktuigbouwkundige, een sergeant majoor TD oorspronkelijk afkomstig van de onderzeedienst, werd een plan bedacht om de motor verder te laten draaien op vijf van de oorspronkelijke zes cilinders. Dit was een behoorlijke klus en alle hens aan dek voor de machinisten, die hier in totaal zo'n drie dagen mee bezig zijn geweest. Daarnaast creëerde de motor ook een behoorlijke overdruk in het carter, wat opgelost werd door de carterdeksel iets te lichten. Kleine reparaties om de motoren in gebruik te kunnen houden vonden op deze manier gedurende de reis van Hawaï naar Panama veelvuldig plaats.

Ondanks strikte afspraken omtrent het gebruik van de zoetwatervoorraad, raakte onderweg naar Panama het peil behoorlijk laag. De verwachte regenbuien bleven voornamelijk uit en men werd op rantsoen gezet. De bemanning waste zich met zout water en zeep, waarna ieder zichzelf kon afvegen met een in zoet water gedoopte

te lap.¹⁶ Commandant Muller, vroom als hij was, beval de opvarenden om zich in zondagskleding te melden voor een geïmproviseerde kerkdienst in het laadruim en middels een gebed vroeg hij de Heer om zijn bemanning te zegenen met regenval.¹⁷ Niet geheel ten spijt, want korte tijd later begon het flink te regenen. De voor opslag van zoet water geprepareerde ballasttanks werden gevuld met hemelwater opgevangen in de aangebrachte dekzeilen. Muller vermoedt dat er gedurende de reis zo'n 25 ton aan regenwater is opgevangen.¹⁸

De L 9609 in het dok te Cristobal (Smit, eigen collectie)

De Elisabeth voor schroot in Willemstad, omstreeks 1991 (Stichting Maritiem-Historische Databank)

Met de kerst weer thuis

Begin december kreeg de radio contact met Radio Willemstad-Curaçao en werd er een verbinding tot stand gebracht. De eerste berichten die binnenstroomden betroffen het overlijden van Prinses Wilhelmina der Nederlanden, eerder op 28 november. Gezien de prioriteiten van de L 9609 verzocht de telegrafist vriendelijk de berichten rond de prinses te staken en enkel in de lucht te komen bij belangrijke zendingen omtrent de laatste etappe van hun reis. Commandant Muller was op de hoogte van Hr. Ms. Willem van Ewijk, die door het Panamakanaal de Klep te hulp kwam schieten. Helemaal vlekkeloos voltrok zich de rendez-vous met de Van Ewijk echter niet. De High-Frequency (HF) peiler van het stationsschip zag geen kans om een goede richting uit te zetten naar het dobberende landingsvaartuig¹⁹ en deze werd pas gevonden nadat Muller zijn seinlamp 's nachts op het laaghangende wolkendek liet schijnen. Vier dagen later, op 20 december, werd Balboa bereikt. Om de bemanning op tijd voor kerst thuis te krijgen werd in Den Haag besloten om de L 9609 in Cristobal aan de kant te leggen, de ondertussen redelijk verwaarloosde bemanning op een vliegtuig naar Nederland te zetten en een nieuwe bemanning in te vliegen voor de laatste etappe van Cristobal naar Curaçao.²⁰ De Van Ewijk had ondertussen de sleepkabel afgeworpen en was doorgestoomd naar Willemstad om kerst aldaar door te brengen. Eenmaal aangekomen op Schiphol werd de bemanning opgewacht door de pers. Op de vraag of de reis niet als te lang is ervaren antwoordt Muller stoïcijns 'Nee, niemand heeft het lang gevonden. De eerste twee weken misschien wel, maar daarna zat de stemming erin en voeren we naar huis.'²¹ In zijn reisverslag wist de commandant te melden dat er tijdens de tocht over het algemeen weinig vissen zijn waargenomen.²²

Op 21 augustus 1969 nam de Koninklijke Marine de L 9609 uit de vaart. Omgedoopt tot Elisabeth heeft de Klep in Willemstad nog dienstgedaan als drijvend ponton voor een lokaal transportbedrijf. Het vaartuig is in 1991 voor het laatst gespot bij een sloperij; half gezonken tussen diverse lotgenoten.²³

Dit artikel is tot stand gekomen onder redactie van het Marineblad. De redactie is dhr. J.E. (Jan) Smit, dankbaar voor het beschikbaar stellen van zijn archief en het tegenlezen van dit artikel op onvolkomenheden.

Noten

- 1 LTZ1 M.W.J. Muller, Oceanografisch verslag van Hr. Ms. L 9609, uit: *Jaarboek van de Koninklijke Marine 1962* (Hilversum, 1962)
- 2 Kais – ID 3352, *Stichting Maritiem-Historische Databank*, zie: www.marhisdata.nl
- 3 J. Hofwijk, Het Drama van Sorong, in: *Katholieke Illustratie*, Vol. 95 (1961), Red. H. Bogaerts, zie: www.west-papua.nl, p. 3
- 4 J. Hofwijk, Het Drama van Sorong, p. 2
- 5 Zie: Kais – ID 3352, in: *Stichting Maritiem-Historische Databank*
- 6 D. Frelink, Persoonlijk verslag L 9609, in: *Ten Anker*, Jrg. 1, No. 26 (7 november 2018), Red. A. Krijgsman, p. 3. Ten Anker is een digitaal blad uitgegeven door dhr. Arie Krijgsman met wie de redactie van het Marineblad in de periode 29 september – 6 oktober in contact heeft gestaan bij de totstandkoming van dit artikel. Via dhr. Krijgsman is contact gelegd met dhr. Dirk Frelink, wiens persoonlijk reisverslag is gebruikt als bron. Zie: www.tenanker.com.
- 7 Kais – ID 3352, zie: www.marhisdata.nl
- 8 LTZ1 M.W.J. Muller, Oceanografisch verslag van Hr. Ms. L 9609
- 9 J.E. Smit, Persoonlijk verslag L 9609: dhr. Jan Smit heeft het Marineblad benaderd met dit onderwerp en de redactie voorzien van krantenknipsels en een persoonlijk reisverslag. Daarnaast heeft dhr. Smit het artikel na totstandkoming voorzien van de benodigde correcties.
- 10 Hoewel het oceanografisch verslag spreekt van motorproblemen, spreken andere bronnen (J.E. Smit) van een kombuisbrand.
- 11 Verschillende wijdstes worden genoemd: 600 kilometer, 300 mijl en 600 mijl. Het laatste is aangehouden.
- 12 N. Maclellan, Cleaning up Johnston Atoll, in: *APSNet Special Reports* (25 november 2005), zie: www.nautilus.org/apsnet/
- 13 N. Maclellan, Testing times over the Pacific, in: *Inside Story* (27 september 2017), zie: www.insidestory.org.au
- 14 J.E. Smit, *Persoonlijk verslag L 9609*, p. 2
- 15 Muller, p. 3
- 16 Smit, p. 1-2
- 17 D. Frelink, Persoonlijk verslag L 9609, in: *Ten Anker*, p. 11
- 18 Smit, p. 1
- 19 Idem, p. 3
- 20 Muller, p. 9
- 21 Idem, p. 9
- 22 Idem, p. 9
- 23 Kais – ID 3352, zie: www.marhisdata.nl

MARINECLUB VOORAANKONDIGING

Gala Kerstdiner

ZATERDAG
18-12-21

INLOOP TUSSEN 18:00-18:30 UUR

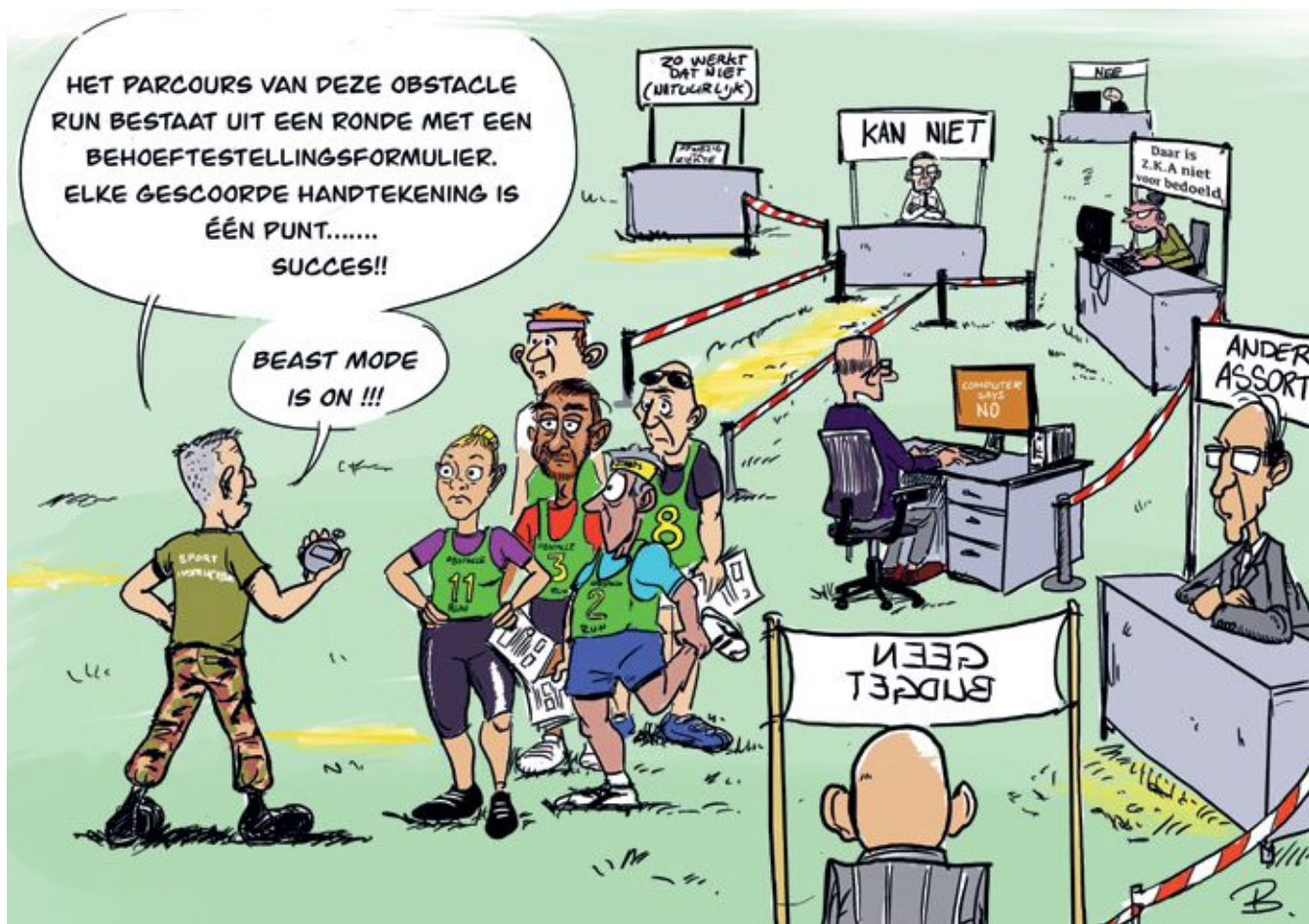
PRIJS €59.50 P.P. INCLUSIEF:
ONTVANGST MET CHAMPAGNE
5 GANGEN MENU
LIVE MUZIEK
(MET DE MOGELIJKHEID TOT DANSEN)

TENUE: GALA/JASJE-DASJE

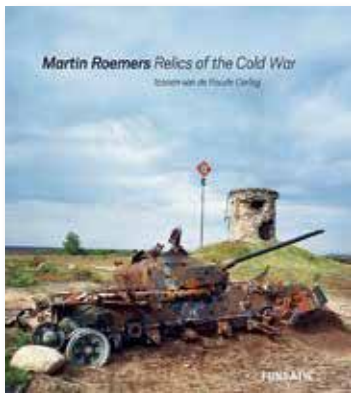
LIVE MUZIEK
!GROOVES!

RESERVEREN 0223 614225/ MARINECLUB@MINDEF.NL

CARTOON

Signalementen

Relics of the Cold War

Auteur	Martin Roemers
Uitgever	Waanders Uitgevers, Zwolle (2020)
Omvang	152 blz
Prijs	€ 29,95
ISBN	9783775725347

Een grimmig en ontroerend document van een tijdperk dat zich kenmerkte door vijandigheid, paranoia, afschrikking en *Mutually Assured Destruction*. Tussen 1998 en 2009 fotografeerde Martin Roemers door heel Europa de reeds in verval geraakte herinneringen aan de Koude Oorlog. In dit smaakvol vormgegeven foto-essay bezoekt Roemers diverse militaire infrastructuur in landen als Duitsland, Polen, Rusland, de Baltische Staten en Tsjechië. De toenmalige voorbereidingen op een nucleaire oorlog zijn nog altijd goed zichtbaar in het landschap en met een scherp gevoel voor compositie weet Roemers dit op een confronterende manier vast te leggen. *Relics of the Cold War* dient als herinnering aan hoe het was en hoe het weer zou kunnen worden.

Van muur tot muur De wereldpolitiek sinds 1989

Auteur	Jonathan Holslag
Uitgever	De Bezige Bij, Amsterdam (2021)
Omvang	416 blz
Prijs	€ 34,99
ISBN	9789403144511

Politicooloog en Marineblad-columnist Jonathan Holslag schetst in *Van Muur tot Muur* de periode 1989-2019 als een waarin de westerse hegemonie ten onder is gegaan aan een onuitputtelijke drang naar consumptisme -en de decadente ongeremdheid die daaruit voortvloeide-, onge-reguleerde handel en halfbakken diplomatieke betrokkenheid aangewakkerd door een onvermogen de maatschappelijke cohesie in stand te houden. In de schaduw hiervan konden grootmachten als Rusland en China een grotere positie op het wereldtoneel verwerven en waar het Westen kansen genoeg kreeg om te innoveren en specialiseren, zijn we op onze lauweren gaan rusten. Holslag presenteert in *Van Muur tot Muur* een harde realiteit van de gevolgen van deze zelfge-noegzaamheid. Hoe zijn we hier gekomen en welke lessen moeten we hieruit leren?

Wissel op de Toekomst Brieven van de Indonesische nationalist aan zijn Hollandse geliefde

Auteur	Soetan Sjahrir (red. Kees Snoek)
Uitgeverij	Van Oorschot, Amsterdam (2021)
Omvang	280 blz
Prijs	€ 22,50
ISBN	9789028212305

'Bezorgd door Kees Snoek', siert de cover van *Wissel op de Toekomst*. Sjahrir (1909-1966), een van de sleutelfiguren in de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd, ontmoette tijdens zijn studie in Amsterdam de Nederlandse Maria Duchâteau. Zij werden geliefden en strijdmakkers voor een vrij Indonesië. Duchâteau volgde Sjahrir na een officieus huwelijk naar Indië, maar werd door het koloniale gouvernement terug-gestuurd. In de briefwisseling die volgde schreef Sjahrir met scherpe pen over 'hun' strijd, over het kolonialisme, het Marxisme, over zijn kameraad Mohammed Hatta en Soekarno, maar ook over zijn liefde voor 'Mies' en de heimwee die hij voelde. *Wissel op de toekomst* is een uitgave met brieven van Sjahrir die een beeld geven van zijn persoonlijkheid en zijn ontwikkeling als nationalistische strijder voor een vrij Indonesië. Briljant bijeenge-bracht toont Snoek maar eens te meer dat Sjahrir toebehoort aan de canon van het Nederlandse koloniale verleden.

Koor op Koers
Het Scheldeloodsenkor een halve eeuw zingend de wereld rond

Auteur	Henk Mulder
Uitgeverij	Den Boer De Ruiter, Vlissingen (2021)
Omvang	192 blz
Prijs	€ 39,50
ISBN	9789079875962

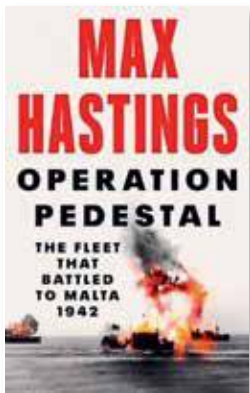
Op 27 april 2021 bestond het Scheldeloodsenkor uit Vlissingen precies vijftig jaar. Ter gelegenheid hiervan verscheen het jubileumboek *Koor op Koers, het Scheldeloodsenkor een halve eeuw zingend de wereld rond*. Een prachtig boek over het reilen en zeilen van het oudste shanty-koor van Nederland. Boeiende verhalen over de vele buitenlandse reizen die het koor gemaakt heeft en interviews met de vijf voorzitters die het koor heeft gekend, geïllustreerd met veel beeldmateriaal. Het voorwoord van dit 192 pagina’s tellende boek werd geschreven door de heer Pieter C. Kok, Commandeur der Koninklijke Marine en het eerste exemplaar werd op 30 april 2021 door de voorzitter van het Scheldeloodsenkor aangeboden aan de voorzitter van de Regionale Loodsencorporatie Scheldemonden en oud-marineofficier, de heer Georg B.P. Jaburg.

The Battle of Chora
A Military Operational Analysis of the 2007 Defence of the Chora District Centre in Uruzgan province, Afghanistan

Auteurs	Ivor Wiltenburg & Lysanne Leeuwenburg
Uitgeverij	War Studies Research Centre, Breda (2021)
Omvang	91 blz
Prijs	Gratis te downloaden via faculteitmilitairewetenschappen.nl
ISBN	9789493124127

The Battle of Chora, een paper van het War Studies Research Centre van de Nederlandse Defensie Academie, is een gedetailleerde reconstructie van het optreden van de door Nederland geleide Task Force Uruzgan in het Chora-district in Afghanistan, tussen 15 en 19 juni 2007. Dit optreden, dat beter bekend staat als de Slag om Chora, was voor de Nederlandse krijgsmacht een bijzonder succesvol hoofdstuk in de ISAF-campagne. Echter, al snel volgde vanuit de Nederlandse politiek en media kritiek op de inzet van wat men bestempelde als ‘buitenproportioneel’ geweld in een anderzijds op vredesontwikkeling gerichte missie. In deze zeer gedetailleerde studie geven Wiltenburg en Leeuwenburg inzicht in de gemaakte beslissingen op alle niveaus en bieden daarmee een basis voor toekomstig onderzoek.

Operation Pedestal
The Fleet That Battled to Malta 1942

Auteur	Max Hastings
Uitgeverij	Waterstones (2021)
Omvang	464 Blz
Prijs	€ 22,95
ISBN	9780008364953

Max Hastings kan gerust omschreven worden als een veteraan onder de militair historici. *Operation Pedestal* is in zijn indrukwekkende oeuvre het eerste boek dat een volledig maritieme oorlogvoering als narratief heeft. In dit omvangrijke verslag van de Britse poging om in augustus 1942 zwaar benodigde voorraden naar hun cruciaal gesitueerde marine- en luchtmachtbasis op Malta te krijgen, beschrijft Hastings zowel een Brits als een Duits-Italiaans perspectief op de maritieme oorlogshandelingen. Dit doet Hastings in zijn kenmerkende verhalende stijl waardoor deze cruciale zeeslag leest als een spannend verhaal. Op 5 oktober jl. is bij uitgeverij Hollands Diep een Nederlandse vertaling verschenen getiteld *Operatie Pedestal: het gevecht om Malta* (ISBN: 9789048852758).

De verandering zijn

De open relatie

'Niets laissez-faire. Het zit in details. Het gaat om woordgebruik. Het gaat om omgangsvormen...'

Berend van de Kraats is oud-onderzeebootcommandant en initiatiefnemer van BOOST. Met de maatschappelijk geïntegreerde doetank OceansX werkt hij nu aan een nieuwe manier van organiseren. Hierin staat het menselijk potentieel centraal en wordt het volledig ingezet om te werken aan wat ons dierbaar is.

Vaak weten we wel wat het beste is maar staat de relatie ons in de weg. Onderlinge openheid zorgt er (mede) voor dat het aanwezig menselijk potentieel kan floreren. Het inregelen van een open relatie - hoe doen we dat? Mijn ervaring zegt dat daar geen vast recept voor is, maar de essentiële ingrediënten wél.

De vorige column ging over het *launching customership* van Defensie en dat die zijn beste tijd gehad heeft. De klant-leverancier relatie, die in deze constructie verstopt zit, versmalt het blikveld bij het beschrijven van de toekomstige (nog onbekende) behoefte. Ook zorgt deze klant-leverancier relatie voor 'innige' samenwerkingen die door betrokkenen zo zeer de moeite waard geacht worden, dat instandhouding de optimalisatie van de relatie daarvan in de weg kan staan. Een 'open' relatie daarentegen heeft een toekomst - een constructie waarin alle rollen, ook die van klant en leverancier, continu uitwisselbaar zijn.

Hoe ziet zo'n open relatie er dan uit? Degene die beweert dat exact te weten spreekt in contradictie met hetgeen hij/zij beoogt te benoemen en/of te bereiken.

Ik heb 15 jaar met 60 mensen in unieke omstandigheden, voor langere perioden aaneengesloten, op plekken geopereerd waar we niet hoorden te zijn. Om altijd weer veilig, ongedetecteerd en met een geslaagde missie terug te keren was in sterke mate afhankelijk van hoe de bemanning met elkaar samenwerkte. Dat ging óók over onderlinge openheid. Wat mij altijd heeft geïntrigeerd is dat we dat niet elke reis bereikten. Ook als commandant bleef ik dat onderzoeken. Hoewel elke reis en elke samenstelling van de bemanning anders was, ben ik ervan overtuigd geraakt dat er altijd drie ingrediënten aanwezig waren die zorgden dat die onderlinge openheid aanwezig was. Die ingrediënten waren:

1. Een overkoepelend boeiend verhaal waarin iedereen zijn individuele verhaal kwijt kon;
2. Oprechte verbindingen waarin inclusiviteit en diversiteit in elke interactie werd beleefd;
3. Een consistente prikkel bij individuen om hetgeen hen intrinsiek dreef, te onderzoeken.

Het boeiende verhaal komt tot stand door er een keer goed voor te gaan zitten! Zeker niet bang zijn om het verhaal juist 'groter' te laten worden zodat ieders persoonlijke verhaal ingevangen wordt. Dit lijkt tegenstrijdig omdat duidelijkheid en focus vaak comfortabel(er) voelen. Met de juiste aandacht lukt het uiteindelijk iedereen om dit ingrediënt te borgen.

Omstandigheden inregelen waarin oprechte verbindingen kunnen plaatshebben is wél hard werken. Niets *laissez-faire*. Het zit in details. Het gaat om woordgebruik. Het gaat om omgangsvormen. Ad-hoc benoemen of ingrijpen als het niet goed voelt. Het valt of staat bij een moreel kompas dat beleefd wordt door een steeds grotere groep mensen. Het gaat om het goed plaatsen van de 'vangrails' om de juiste beweging van individu naar collectief te kunnen faciliteren.

Om vervolgens dan ook écht te (blijven) bewegen is een prikkel nodig. En alleen een intrinsieke prikkel is duurzaam. Ook dit is hard werken. De juiste balans vinden tussen competitie en collaboratie. Aan boord kon je dat als commandant samen met de oudste officier of chef d' équipage, als team afgestemd, heel mooi inregelen. De één wat scherper; de ander (daarop) wat behulpzamer.

OceansX heeft inmiddels vijf Xploraties lopen. In elke Xploratie bedenken en beproeven we weer nieuwe vormen van de hierboven beschreven ingrediënten. Van *serious games* tot Europese subsidieaanvragen met complexe (inclusieve en diverse) consortia. De juridische structuur van OceansX zorgt voor de onafhankelijkheid en bijbehorende status om voor aanvang van elke Xploratie de trossen ook écht los te kunnen gooien. Om te beginnen aan een nieuwe reis, in plaats van opdracht geven tot een koerswijziging. In de volgende columns ga ik verder in op de bevindingen per Xploratie.

Blijf in contact!

- **Bekijk www.Oceansx.nl – Oplossen vanuit beweging**
- **berend@oceansx.nl voor reacties en tips**
- **Volg ons op [@oceansx.nl](https://www.instagram.com/oceansx.nl) en [/company/oceans/](https://www.linkedin.com/company/oceans/)**

<https://vimeo.com/579288291>

In Memoriam

Het hoofdbestuur van de KVMO heeft de droeve plicht u in kennis te stellen van het overlijden van:

Mevrouw **H.B.J. Dijkstra** († 29 september 2021)

KTZ (AD) b.d. **W. Vaes** († 11 oktober 2021)

Wij betuigen de nabestaanden onze deelneming en wensen hen veel sterkte toe

Activiteiten winter 2021/2022

AFDELING NOORD

Nog geen activiteiten aangekondigd

AFDELING ZUID

Nog geen activiteiten aangekondigd

AFDELING MIDDEN

Nog geen activiteiten aangekondigd

Rectificatie

In het Marineblad nr. 5 van oktober 2021 is in het kader van pagina 26 de naam van LTZ1 (LD) KMR Magiel Venema per abuis verkeerd geschreven.

Oproep Nieuwsbrieven KVMO

Gebleken is dat de digitale nieuwsbrieven KVMO vaak niet aankomen als de geadresseerde zich heeft aangemeld met zijn/haar @mindef.nl adres. Ons verzoek is om, indien u de informatieve nieuwsbrieven van de KVMO wilt ontvangen, uw privé-mailadres aan ons door te geven. Dit kan via info@kvmo.nl Dank voor uw medewerking!

De Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

Ereleden:

KOLMARNS b.d. A.H.P. Knoppen
KTZ b.d. L.J.M. Smit
KTZA b.d. drs. T.G.D. Steenbeek
KLTZ b.d. mr. O.W. Borgeld
KTZ b.d. ing. M.E.M. de Natris

Hoofdbestuur:

Voorzitter:
KLTZ R.O.P. Pulles EMSD
Vice-voorzitter:
KTZ ing. W.P. Groeneveld EMSD
Secretaris:
LTZ2OC (LD) H.M. Krul
Penningmeester:
KLTZ (LD) H.M.J. van de Burgt
Namens Afdeling Noord
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
Namens Afdeling Midden
LTZ1 drs. M.M.H. Heijligers

Namens Afdeling Zuid

Vacature
Namens Afdeling Caribisch gebied
LTZ2 (LD) M.E.A. Römer
Namens Werkgroep Postactieven
KLTZ b.d. M.A. Eland
Namens Werkgroep Elders Actieven
LTZ1 (LD) KMR M. Venema
Namens Werkgroep Jongeren
LTZ2 (LD) K.W. Lelieveld
Namens de Werkgroep Gender
KLTZ b.d. M.A.W. Riems

Afdelingsbesturen:

Noord:
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
KLTZ b.d. P.J. van Maurik
KLTZ b.d. B. Fritzsche
LTZ1 (LD) P.Y. Handgraaf-Blok

Midden:

LTZ1 drs. M.M.H. Heijligers
KTZ (TD) ir. J.J. Bleijs
KLTZ b.d. J. de Jonge
KTZ b.d. H. van Eijnden

Zuid:

maj KL b.d. P. van der Laan
KLTZ (SD) b.d. A.J. Zwiers
KLTZA b.d. P.A. Brons
(postactieven)

Caribisch Gebied:

LTZ2 (LD) M.E.A. Römer

KVMO-leerstool

Universiteit Leiden:
Prof. dr. T.B.F.M. Brinkel

Nuldelijnsondersteuner (NOS) KVMO

KLTZ b.d. Theo Zelis
nos.kvmo.tz@gmail.com
06-41464319

Adres secretariaat:

Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
T : 070-3839504
F : 070-3835911
E : info@kvmo.nl
W : www.kvmo.nl

Onderlinge Bijstand

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (www.onderlingebijstand.nl). Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat van de KVMO.

psst...

**Wij, bezorgde burgers van Nederland,
zien dat onze veiligheid op het spel staat.**

**Door jarenlange bezuinigingen,
achterblijvende investeringen
en een gebrek aan daadkracht van de politiek,
is onze krijgsmacht compleet verwaarloosd.**

**Zo zijn we onvoldoende beschermd
tegen huidige en toekomstige dreigingen
en kan onze krijgsmacht
niet aan zijn grondwettelijke taak voldoen.
Dat geeft ook onze Minister van Defensie zelf toe.**

**Met het tekenen van deze petitie
dwingen we onze volksvertegenwoordigers
om in de komende regeerperiode
echt in actie te komen
tegen de dramatische staat van Defensie.**

**Voordat het te laat is.
Doe mee!**

Het is tijd voor actie
tegen de dramatische staat van Defensie.

Geef ons munitie, teken de petitie op psst.nl

(Als je veiligheid je lief is)